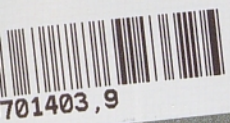

Mladika

RODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

7
117 986 1997

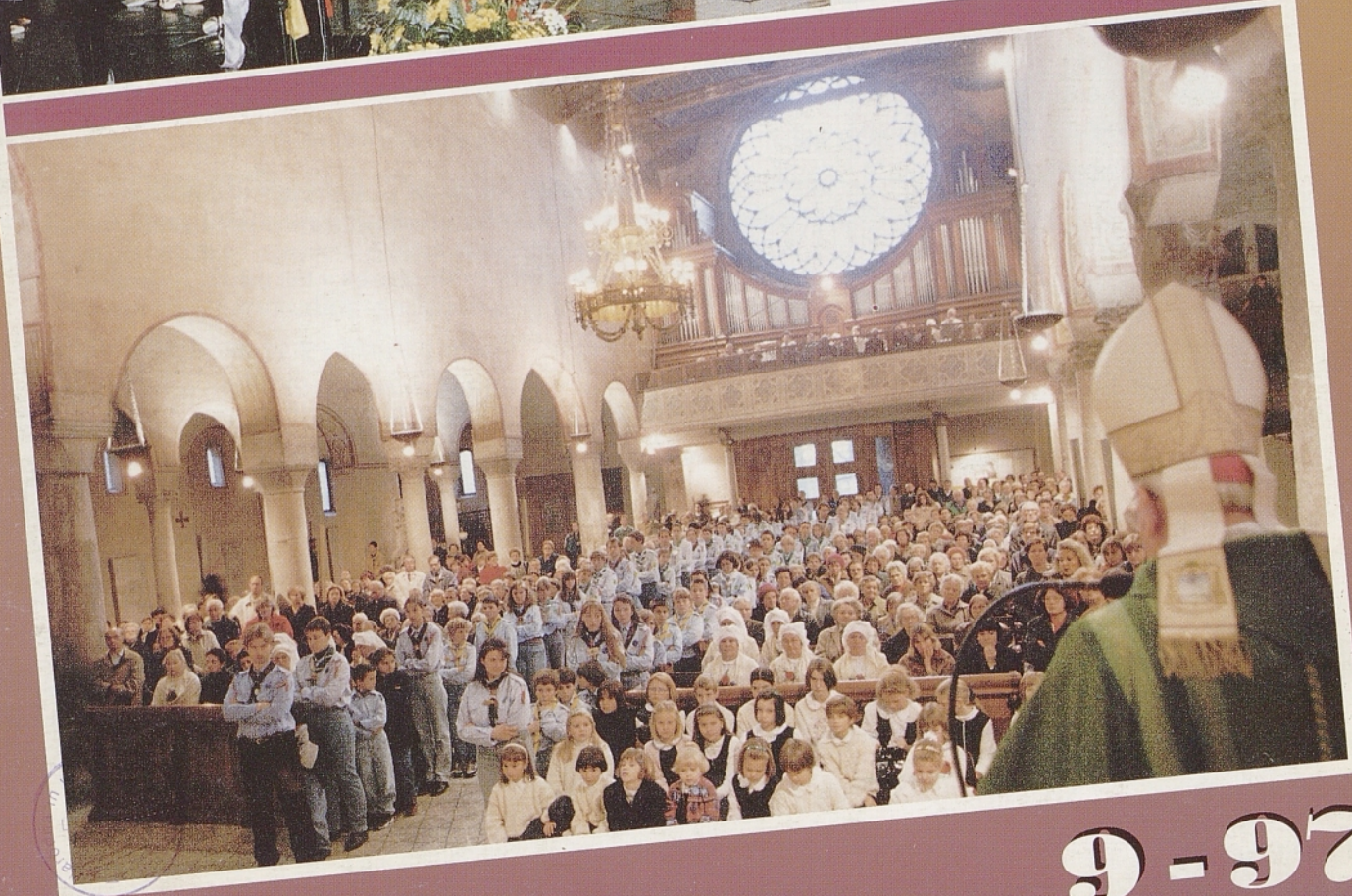

COBISS ©

rieste - novembre 1997

L. 4000

ISSN 1124 - 657X

9-97

MLADIKA 9

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLI.

1997

KAZALO

Trn v peti	193
Manka Kremenšek: Se še spominjas	194
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	195
Vladimir Kos: Pesmi	196
Evgen Bavčar: "Še vedno mi je najdražji glas zvona pri Sveti Trojici".	197
Pod črto	198
Vladimir Kos: Dan do svetega navečera in zarje	200
Pina Pištan: Pesmi	201
Bruna Pertot: Šalotka z vrtnico	203
Ivo Jevnikar: Novo o padalcih	205
Matejka Peterlin: Ani Mlakar v spomin	208
Ivo Jevnikar: Slovo od dr. Teofila Simčiča	209
Antena	211
Ocene: Knjige: Zbornik ob 30- letnici Teološkega tečaja (A. R.); A. Capuder: Deklici (M. Jevnikar); Na brzicah življe- nja Toneta Zrnca (A.R.); S. Janežič: Škof Slomšek (M. Jevnikar); Pater Štrubelj: Še vedno živo drevo (M. Jevni- kar); Razstave: Robert Hla- vaty ob stoletnici (Magda Jev- nikar)	217
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Janko Zerzer; Vinko Beličič; Marija Pirjevec)	221
Na Platnicah: Pisma; Čuk na Obeli- sku; Za smeh; Listnica uprave Priloga: RAST 115-97	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
4.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 35.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
35.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 40.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:

graphart snc - Obrtna cona Dolina 507/10
tel. 040/8325009

PISMO

Ljubljana, 17.10.1997

Spoštovano uredništvo Mladike!

V 8. številki sem bral članek Trpka
misel ob Dragi, kjer navajate, da sta o
Dragi '97 poročala samo Družina in
Mag.

Tednik slovenske pomladi Democ-
racija (p.p. 700, SLO-1001 Ljubljana),
ki ga izdaja Veda d.o.o., je 4.9. najavila
na 1/3 strani letošnje srečanje (str. 3)
in na 1. ter 6. strani objavila intervju z
g. S. Pahorjem.

Takoj po Dragi (11.9.) je na 1. in 3.
strani obširno poročala o srečanju ter
celi dve strani (18 in 19) posvetila go-
voru dr. A. Bajuka.

Storili smo, kar nam je bilo mogo-
če. Veseli bi bili, če bi se tudi Vi naro-
čili na naš tednik, morda bi lahko tudi
pripomogli, da bi bil med Slovenci v
Italiji še bolj razširjen. Za Vaše napore
Vam bomo zelo hvaležni.

Lep pozdrav

dr. Ludvik Čanžek

predsednik skupščine družbenikov Vede
član uredniškega odbora Demokracije

*Članke, na katere nas dr. Čanžek
opozarja, smo brali in smo za poročanje
tudi hvaležni. Pri povrnem navaja-
nju na pamet smo res iz nemarnosti
obšli tednik Demokracija (in morda še
koga). Opravičujemo se. Naš očitek pa
je šel predvsem uradnim slovenskim
medijem, ki o vsebini Drage niso po-
ročali.*

PISMO

VABILO ZDRUŽENJA SVOBODNIH
PARTIZANOV

V prostorih Svetovnega slovenske-
ga kongresa v Ljubljani je bilo 21. av-
gusta ustanovljeno Združenje svobod-
nih partizanov (ZSP). Združue nekda-
nje partizane in njihove terenske sode-
lavce, ki so v letih 1941-1945 delovali s
ciljem osvoboditi domovino od okupa-
torjev in ne s ciljem izvršiti komunisti-
čno revolucijo. V njegovem okviru se
ustanavlja organizacija Prijatelji svo-
bodnih partizanov (PSP), t.j. svojcev,
potomcev in prijateljev bojevnikov za
svobodo. ZSP in PSP ustanavljata kra-
jevne in področne pododbore in v svo-
je vrste prisrčno vabita tudi Slovence v
zamejstvu in izseljenstvu. Njun začas-
ni sedež je na lžanski cesti 206 A v Lju-
bljani.

**Društvo
slovenskih
izobražencev**

**vabi
vsak ponedeljek
ob 20.30
v Peterlinovo
dvorano v Trstu.**

Že danes opozarjamo bralce, da smo morali z novim letom nekoliko prilagoditi ceno Mladike. Tako bo prihodnje leto posamezen izvod stal 5.000 lir, celoletna naročnina za Italijo in Slovenijo bo 40.000 lir, za druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti pa 55.000 lir.

Uprava

SLIKA NA PLATNICI: posnetek s proslave 50-letnice slovenskega učiteljišča Anton Martin Slomšek v Kulturnem domu v Trstu (zgoraj); srečanje s tržaškim škofom Ravignanijem v stolnici pri Sv. Justu ob letošnji hvaležnici (spodaj).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Brunna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Nadja Roncelli, Peter Rustja, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Trn v peti

Skoro vsak teden imamo opravka z volitvami, ki se na en ali drug način tičejo tudi nas. Predvidevanja, napovedi, številke, odstotki in komentarji bombardirajo od vsepovsod tudi našo manjšinsko stvarnost, a nam ne pomagajo iz zagat, v katere smo zabredli sami ali zaradi drugih. Če so nam vsedržavni izidi delnih upravnih volitev dali nekaj zagotovil, da nas v bližnji prihodnosti ne bo ogrozila neprijazna desnica, nas je zelo prizadela nesposobnost levega tabora, in to celo iz domačih vrst, da bi sestavili skupno koalicijsko v devinsko-nabrežinski občini. Ne moremo se otresti občutka, da je prevladala volja spraviti slovensko stranko v precep in uničiti njeno sposobnost predstaviti se volilcem ter končno izsiliti slovenske glasove. Prevladala je strankarska politika, ki se ne meni za resnične manjšinske interese. V devinsko-nabrežinski občini, kjer smo nekoč imeli tako večino, da je morala oblast poslati komisarja, če je hotela zgraditi ezulsko naselje, tvegamo s ponovitvijo miljske afere, da ostanemo v občinskem svetu z dvema slovenskima svetovalcema. Katastrofa!

To je toliko bolj obsodbe vredno, ker se je zgodilo skoraj istočasno s soglasno izbiro skupnega kandidata Oljke in komunistov za nadomestne senatorske volitve v goriškem okrožju. Komunistična komponenta pri tem zabavlja nad slovensko stranko, čeprav tudi sama podpira istega kandidata. Komunisti in bivši komunisti potemtakem družno tolčejo po slovenski stranki in ji skušajo pobrati še tisto peščico zavednih slovenskih volilcev. Ki ni tako neznatna, če pomislimo, da je Slovenska skupnost v devinsko-nabrežinski občini, kljub nekaterim napakam s kandidati, navsezadnje najmočnejša slovenska stranka. Toda tam je zdaj prevladal načrt levice zmagati na volitvah brez nacionalnih predznakov. To pa že spada v logiko oblasti, ki je ves čas od prvih povojnih volitev hotela razbiti rdeči pas okoli Trsta, mislila pa je na slovenskega. Trn v peti je torej manjšina.

Podobno hoče levi tabor uveljaviti svojo strategijo in logiko tudi na področju tako imenovane civilne družbe, ki so jo v zadnjem letu prizadeli največji pretresi zaradi številnih afer in verige stečajev, ki so spravili na kolena naše gospodarstvo. Naše seveda beremo v navednicah, ker pripada izključno enemu taboru. Kljub deklarirani volji po skupnem upravljanju vsega, kar spada v našo civilno družbo, pa našega ta tabor ne namerava izpustiti iz rok. Bralci sami naj uganejo, kateri je ta tabor. Nihče ne bo imel težav spoznati, kateri je. Nekaj več ugibanja pa je lahko pri razmišljanju, kdo vodi vse te nitke, ki gospodarstvo prepletajo s politiko in prosveto v nedeljivo celoto. Skupni imenovalec namreč ne more več biti ideologija, saj je komunizem v praksi razveljavljen in v smislu svetovne nadvlade popolnoma nenevaren. Kaj se torej skriva za tem krčevitim oklepanjem načetih, revnih ostankov nekdanjega blišča. Samo droben interes banalnega vsakdana?

Se še spominjaš

Manka Kremenšek

Akord prestreli tišino. Glasen in oster kot krik eksotične ptice zareže v prostor in se dotakne luči. Svetloba se v valovih razlije po odru. Noge so razkoračene, mišice napete. Telo ovito v črn til vztrepeta in pade. Tišina. In še enkrat akord. Roki, kot labodja krila prepleteni na hrbtu, komaj opazno zadržita. V prvih vrstah parterja je slišati njeno sunkovito dihanje. Ko obrne obraz k svetlobi, se zasvetijo mokre srage, ki dolbejo steze po nevidnih gubah obraza in počasi polzijo k vratu in prsim. Oči so velike, močno poudarjene s črnim svinčnikom. Obraz bela maska. Ne prepoznam je. Božajoč zvok violin šepeta pesem o nečem davno izgubljenem.

Pot, ki se vzpenja od vodnjaka pri Zlati ladjici mimo akademije znanosti in umetnosti, je tlakovana z granitnimi kockami. Vzdolžni trak sekajo prečni trakovi. Če si velik in delaš dolge korake, lahko stopaš le po prečnih linijah. Toda moraš biti res zelo velik, in delati res zelo velike korake. Deklica si pomaga tako, da iz prečnega traku stopi na vzdolžnega, na njem naredi kratek korak in potem še dolgega in že je na naslednji prečni črti. Cik cik - cak. Cik cik - cak. Igra se ponavlja dan za dnem, leta in leta, ko prihaja in odhaja iz baletne šole. Velika platnena torba, v kateri ima dres in baletne copate, opleta okoli drobnega telesa. Ona pa opazuje svoje noge, kako požirajo pot, s koraki plete čudno čipko polno velikih lukenj, in se ne meni za nič okoli sebe. "Kako vendar hodiš?! Nehaj no že gledati v tla! Kot kakšna račka si," jo opominja mama, ko jo včasih spremlja do šole. Toda mala uživa. Stopala pri hoji obrača navzven, kot prava baletka, noge meče od sebe, kot da niso njene. Koraki so dolgi, predolgi, toda pločniki, ki se vlečejo od Prul, kjer deklica živi, do baletne šole, tako hitreje zginevajo.

Ko odrine težka vrata, buhne vanjo vonj po kolofoniji. Po stopnicah se spusti v klet. Na desno je majhna sobica, v kateri ždi stara Marta, hišnica in snažilka, poslušča radio in lista po revijah. Nekakšen nepremakljiv steber je, vedno tam, vedno ista, le na videz stroga, mimo nje pa se zgrinjajo novi in novi šopki malih plesalk. V kotu sobe brez oken, ki jo medlo osvetljuje gola žarnica, je težka lesena skrinja pozabljenih baletnih copat, trakov za lase, trikojev, toaletnih torbic...

Na tleh poleg skrinje je škatla s koščki kolofonije. Težak vonj pozabljenih stvari in rjavorumene zgoščene smole napolnjuje prostor. Včasih, ko Marta zapusti svoje kraljestvo, smukneta v sobico, odpreta skrinjo in občudujeta kamro, ki so jo sem navlekla leta. Levo od stopnic so steklena vrata, za njimi garderoba, v kateri trepeta od nešteti dekliških skrivnosti. Hitro se preobleče v baletno opravo; bele žabe, črn dres, obuja roza baletne copatke in pazljivo zaveže trakove okoli gležnjev. Dolge lase splete v čop, ga na temenu zvije v figo, in odhiti v baletno dvorano.

Se kdaj spominjaš, kako sva vedno znova občudovali fotografije Ane Pavlove, Maje Pliseckaje, Margot Fonteyn, obešene na stenah baletne dvorane, in si, takrat devetletni deklici, neskončno želeli, da bi znali nekoč tudi medve tako plesati? O bog, kolikokrat sva se pogovarjali o tem; o plesnih korakih, glasbi, kostumih..., o vsem, kar je bilo povezano s plesom. In o vsem z neizmerno strastjo. Vedno znova in znova, nikoli nama ni bilo dovolj. To je bil ves najin svet, edino, kar je bilo zares pomembno. Takrat se je zdelo, da ne more nič, čisto nič poseči vanj. In če bi nama kdo rekel, da se v življenju včasih stvari obrnejo čisto drugače, kot si v svoji otroški naivnosti in neizkušnosti predstavljaš, mu ne bi verjeli.

Počasi se dviguje. Obraz zakrivajo drobne dlani. Telo, kot struna napeto, nežno ovije snop rumene svetlobe. Sledi ji, lovi njene gibe, jo ljubkuje in popletuje z njo skozi temo. Nekakšen ples za dva. S stopali se mehko, po mačje dotika tal. Pirouette. In še ena in še ena. Potem izgine za zaveso. Vedno si lahko naredila več piruet kot jaz. Jaz pa sem se lahko dalj časa obdržala na konicah prstov, ne da bi se premaknila. Se še spominjaš? Tišina, gosta kot smola, se razleze po dvorani.

"Bodite lahke kot puh. Nikar ne pokažite, kako vam je težko," jim prigovarja baletni učitelj in z dlanjo udarja takt po okenski polici. Lasje se lepijo na obraz. Kaplja potu počasi polzi po čelu, se ustavi na trepalnicah in za trenutek zamegli pogled. Na parketu se zasveti mokra zvezda in še ena in še ena, dokler ne nastane majhno mokro veselje. Z očmi sledi dlanem, ki se kot bela krila golobice dvigujejo in spuščajo. Na

otročkem obrazu se zrcalijo vsa njena občutja, sanje, tisto neskončno, neskajeno navdušenje. Plié in pi-rouette, plié in pi-rouette. Dvakrat, trikrat, desetkrat, do popolnosti. Boji se, da ji bodo noge klecnile, ko se bo povzpela na špičke baletnih copat. Prsti na nogah so združeni krvi in posnete kože. Potem ne čuti ničesar več, bolečina se potuhne. Z vsem svojim telesom - očmi, usti, rokami, dlanmi, boki - pripoveduje zgodbo o ljubezni, sovraštvu, trpljenju, ne da bi to zares poznala, zares okusila. Čez deset minut je telo čisto preznojeno. Okna so odprta. Zvoki klavirja se mešajo z ropotom ulice, glasovi mimoidočih. Včasih si zaželi, da bi lahko ubežala v sonce in neskončno naprezanje telesa zamenjala za sladkosti pohajanja tam zunaj, ob reki.

Težko je reči, kdaj se je začelo. Ni se zgodilo čez noč, ne naenkrat. In vendar je bilo, ko sem se tega zavedla, že prepozno, šlo je predaleč. Vedno bolj sva si bili tuji. Praznine, ki je kot lačna žival zazevala med nama, ni bilo mogoče preskočiti. Senca zavisti in ljubosumnja je režala v naju in šepetala: ogledalce, ogledalce na steni povej, katera je boljša v deželici tej. Nič več nisva skupaj kovali načrtov o tem, kako bo, ko bova končali baletno šolo. Nič več ni bilo igri-ve tekmovalnosti. Nič več nisva druga druge opozarjali na napake. Nič več ni bilo otroške razposajenosti, hihitanja brez pravega vzroka, pristrčnih objemov in radostnih vzklikov, če je kateri uspelo to ali ono. Le še opazovali sva se. Od daleč. Šlo je zares. Postali sva tekmici. Čer tistega, kar sem imela najraje, je hitro bledel. Kot bi ples, ko svojega navdušenja nisem mogla več deliti s teboj, izgubil vso privlačnost, vso lepoto. Kmalu sem pustila baletno šolo, in nikoli več nisem prestopila praga operne hiše. Nocoj pa... Ne vem, zakaj sem pravzaprav prišla. Morda zato, da se prepričam, ali še vedno boli. Ali veš, da sem v vsem, kar sem kasneje počela, zaman iskala nekdanjo strast, tisto vsestransko izpolnjenost? Včasih sem v časopisih brala o tebi, o tvojih uspehih. In včasih se mi je zazdelo, da je vse, kar se ti dogaja, del mene. Kot bi naju vezala nevidna nit. Smešno, mar ne!?

Pade, se dvigne, in zopet pade, se zvije na tleh v klobčič in občemi. Tako je lepa. Samo še malo, samo še nekaj minut in končano je. Kaj čuti? Olajšanje? Zadovoljstvo? Vzhičenost? Izpolnjenost? Tisti neskončno sladki občutek zmagoslavja? Vse obenem? Zadnji akordi, zadnji pregib telesa. Njen zadnji nastop. Oder zajame tema. Za nekaj minut, zdi se, da celo večnost, velikanski prostor baročno okrašenega gledališča obnemi. In potem, kot slap dolgo zadrževane vode, aplavz. Dolg, bučen. Vse luči se prižgo. Težka rdeča žametna zavesa se dvigne. Tam stoji z rokami ob telesu, drobna, otroška. Čar izgine. Nič več ni črnega laboda. Narahlo se prikloni in s pogledom zdrzne po

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je judovsko-italijanska znanstvenica Rita Levi Montalcini, dobitnica Nobelove nagrade za medicino, izjavila, ko je bila ista nagrada za literaturo podeljena Dariu Foju: "Nikoli nisem slišala za to ime. Je to Italijan?"
- da ima Sveti sedež diplomatske odnose v 167 državah in da je kot z zadnjo navezal te odnose z Angolo...
- da misli tržaška založba Mladika posebej proslaviti stoletnico prvega slovenskega tržaškega romana, ki ga je izdala Marica Nadlišek, mati pisatelja Vladimira Bartola...
- da je v Italiji na vrhu lestvice samomorov Južna Tirolska, kjer so se v dvajsetih letih samomori podvojili...
- da bosta Louis Stanislav Martin in njegova žena Azelia Guerin, starša svete Terezije iz Lisieuxa, ki je bila pred kratkim proglašena za cerkveno učiteljico, kmalu proglašena za blažena...
- da je bil oče svete Terezije iz Lisieuxa urar, oba deda pa častnika francoske vojske...
- da je v mestu Drancy v Franciji škof De Berranger imel govor, v katerem je izrazil kesanje francoskih škofov v zvezi z Judi, ki so bili deportirani v nemška taborišča...
- da je petindevetdesetletni francoski katoliški pisatelj Jean Guittou izdal knjigo Moj filozofski testament (Moja smrt - Moj pogreb - Moja sodba), v kateri se razgovarja z angelom varuhom, z De Gaullom, z Mitterrandom, Bergsonom in Sokratom...
- da je po raznih teologijah (teologija revolucije, v Sloveniji teologija samoupravljanja itd.) zdaj v Ameriki nastopila še teologija kapitalizma, katere prerok je Michael Novak, ki skuša kristološko utemeljiti svobodni trg...

balkonih. Ljudje vstajajo, ploskajo. Slišijo se vzkliki občudovanja. Odrska zavesa se spušča in dviguje. Nekdo ji prinese velikanski šopek vrtnic. Obraz potopi med rože.

Kaj naj ji rečem? Čestitala ji bom in potem... Kdo ve, ali me bo po vseh teh letih sploh prepoznala. Stopam po temnem polkrožnem hodniku zadaj za odrom. Pravljičen, poln nezaslišanih skrivnosti se mi je zdel nekoč. Nosnice se širijo ob znanih vonjavah po pudru, kostumih, kolofoniji, gledališču. Odrski delavci pospravljajo kulise. Vrata njene garderobe so napol odprta. V ogledalu vidim njen odsev. Roki ji mrtvo visita ob telesu. Zdi se, kot bi bila privid, ki se bo zdaj razblinil v nič. Potem seže po vatnih blazinicah in čistilnem mleku. Spomnim se velike pudrne škatle, ki sva jo kupili v drogeriji in si potem v kopalnici na obraz na debelo nanašali bel prah. Maski v ogledalu sta se nekaj časa ogledovali. Potem so se kristali smeha kotlili vsepovsod. "Tako, zdaj sva drugačni," sva se zarotniško spogledali, ko je smeh ugasnil. Verjeli sva, da stopiš takrat, ko si nadeneš masko, v drugačen, posvečen svet. Še vedno jo imam. Prazno pudrno škatlo.

Čistilno mleko nakapa na vato in jo ponese k obrazu. Bela tekočina briše črne linije okoli oči, rdečilo šminke, puder. Podoba ženske v ogledalu se spreminja. Najina pogleda se srečata. Rahlo se zdrzne. "Želite?" vpraša. Ni me spoznala, me prešine. Hitro se odmaknem od vrat nazaj v temo hodnika. Ne, naj ostane tako, kot je, pomislim. Nekdo požvižga melodijo iz plesa snežink. Jezero, kjer princ prvič uzre belega laboda, zdrsrne mimo mene in udari ob zid. Nekdo zakolne. Hitro stopim proti vratom na koncu hodnika. Ko jih odsunem, me objame večerni hlad. Tesneje se zavijem v plašč.

Ulice so opustele, okna hiš črne lise. Pozno je. Stopam po ničkolikokrat prehojeni poti. Baletna šola kot rdeča debela kokoš čemi nasproti Narodne in univerzitetne knjižnice, z eno nogo na Gosposki, z drugo na Turjaški ulici.

Vzorčasto položene granitne kocke, vodnjak pri Zlati ladjici, mogočni kostanji ob Ljublanici, Karlovški most, pod katerim se zliva gmota, gola vrba pod mostom. Vse je tako, kot je bilo. Potem Žabjek in stara pritlična hiša, od vekomaj vase zgrbljena, z vase zgrbljenimi stanovalci. In tisto okno, ob katerem je vsako popoldne slonela neka ženska. Na kolenih je pestovala knjigo in opazovala utrip ulice. Hitela sem tam mimo proti baletni šoli in ji globoko v sebi zavidala njene mirne popoldneve. Zdaj je to moje okno. Popoldan posedam ob njem, s knjigo v naročju in gledam ljudi, ki hodijo mimo. Dobro mi je. Le včasih se od nekod priplazi občutek, kot bi nekdo stal za mojim hrbtom in me opazoval. Ozrem se, toda tam ni nikogar.

Vladimir Kos

Film Drugi listopad

*Pri zadnjem kelihu se vinotoku
zasvetijo solzé v jesenski dež.
Na mostu sreča se že z listopadom,
v meglí pokima, tiho vanjo gre.*

*S poklonom Vseh svetnikov slavoloku
se listopad napoti k Njivi peš,
kjer križ ob križu izpričuje nado -
ob krizantemi zlato luč prižge.*

*"Hej, listopad!" povabim ga z ograje,
"Na mizi v stari krčmi čaka vino,
ga vinotok je pústil praznujočim -
vsem, ki so zmožni vere v Sveto noč."*

*A listopad odkima mi smehljaje.
Kozarec dvignem. V soju so navzoči
umrli z Njive tu in daleč proč -
in vsi živé, ker živ je Božji Sin.*

*Še jaz pristopim k Njivi, h krizantemi.
In k svečki, ki od vetra trepeta.
Tolažb poprosim breztelesnim dušam,
ki še ne smejo na nebeške ples.*

*Spet listopad me čaka, z njim da grem.
Agnostik je, a vem, le s pol srcá.
Obe strani zadovoljiti skuša.
Ko roka mrtvim luč prižge, se trese.*

Krizanteme

*Z izkustvom luči od svetega Duhá
je kakor s poljem, zelenosvežim
od zadnjega dežjã:
in v polju perunike svoj čas slavé
s hvaležnostjo temnomodre narave,
s poletji, ki stoje.*

*Z izkustvom moči od svetega Duhá
je kakor s cesto, ki stopa v daljavo
z zemljó v rokah nebá.
In hiše in njivice jo spremljajo,
otroci s starkami, starci, odrasli.
Nikdar ne gre nazaj.*

“Še vedno mi je najdražji glas zvana pri Sveti Trojici”

Evgen Bavčar

Na Taboru Slovenskih krščanskih demokratov v Postojni bi moral kot govornik nastopiti dr. Evgen Bavčar, priznani ambasador slovenske kulture v Parizu. Ker se prireditve ni mogel osebno udeležiti, je organizatorjem poslal daljše pismo. Njegove tehtne in prisrčne besede so prevzele množico, ki je v tišini prisluhnila slovenskemu glasu iz sveta. Tekst objavljamo z avtorjevim privoljenjem.

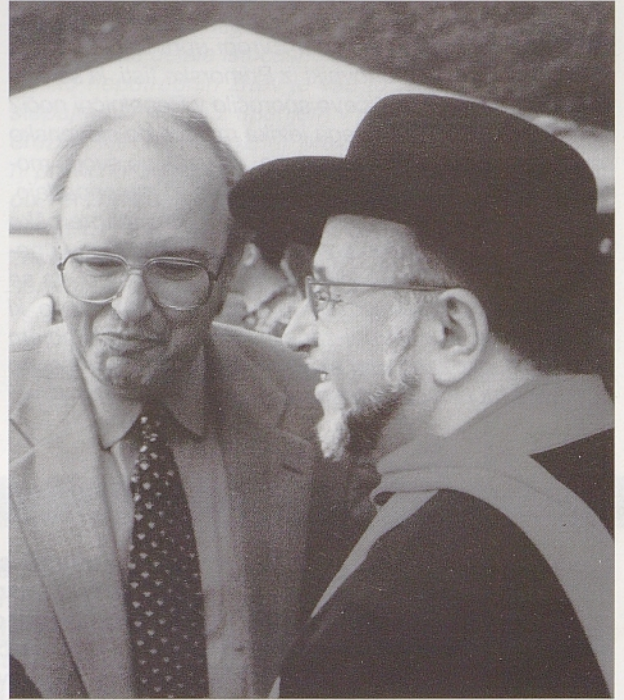
Drage Slovenke in cenjeni Slovenci!

Dovolite mi, da se še enkrat prisrčno zahvalim gospodu Lojzetu Peterletu za vabilo na vaše zborovanje, ki se mu žal nisem mogel odzvati zaradi obveznosti, ki jih imam v Parizu. Z veseljem pa vam pošiljam nekaj misli o slovenstvu danes, tako kot ga pač sam občutim in premišljam.

Gospodu Peterletu, kolegu še iz šolskih klopi ljubljanske filozofske fakultete in prijatelju v slovenstvu, kot tudi vsem vam, želim prijetno in plodno srečanje. Ob tej priliki pa mi še dovolite, da iskreno pozdravim tiste ljudi iz vaših vrst, ki so z razumevanjem in moralno podporo spremljali in spremljajo moje kulturno delo v tujini. Pri tem moram še prav posebej omeniti gospode Andreja Štera, Andreja Capudra in zlasti Janeza Dularja! Moj slovenski pozdrav pa je naslovljen na vse vas, ki ste tu zbrani, kot tudi na vse tiste Slovence in Slovenke dobre volje, ki se zavedajo naše tihe slovenske vzajemnosti in bratstva v kulturi, jeziku in navezanosti na našo narodno usodo.

Poudarim naj, da vam to pismo pošiljam kot Slovenec, ki skuša razmišljati o slovenstvu neodvisno in onkraj strankarskih opredelitev; ker vem, da sta bila na to zborovanje povabljeni tudi gospoda Boris Pahor in Alojz Rebula, bi se rad ob tej priliki še posebej poklonil njunemu pisateljskemu poslanstvu, posvečenemu slovenski besedi in stvari našega narodnega občestva.

V prihodnjem novembru bo preteklo že petindvajset let, odkar živim v Parizu. Bolje rečeno, vedno sem živel med Slovenijo in Parizom. Zato slovensko resničnost vedno opazujem od znotraj in od zunaj ter skušam doumeti to, čemur pravimo slovenstvo z dveh različnih perspektiv. Kljub tej dvojnosti v mojem življenju pa ugotavljam skupaj z drugimi rojaki na tujem, da mi je še vedno najdražji glas zvana pri Sveti Trojici, kot je nekoč povedal naš narodni silak Krpan. Njegovo zvonjenje me spremlja v osamljenosti velemesta, ki mu poskušam posredovati tudi glas o slovenski kulturi, zlasti književnosti. Velikokrat se mi zazdi, da živim čez dan v Parizu, ponoči pa v Sloveniji, torej v deželi, katere luč me spremlja po evrop-

Evgen Bavčar v pogovoru s “Parižanom” dr. Andrejem Bajukom, letošnjim predavateljem na Dragi 97.

skih križpotjih. Ta čudežna svetloba slovenske domovine, edine dežele, ki sem jo nekoč gledal, poraja v meni aktivno hrepeneje do krajev, ki jih nosim v srcu, zlasti pa še do rodne Primorske. Iskreno priznam, da so velikokrat zelo vabljivi glasovi zvonov tujih katedral, zazdijo se nam lahko celo imenitnejši in bogatejši od Krpanovega. Pri tem pa vem, da mi samo on odzvanja v lepoti jezika, ki ostaja še vedno beseda moje intimne govorice, ki jo, čeprav daleč od rodnih tal, radostno delim z vami. Kljub dolgoletnim izkušnjam v tujih jezikih vem, da lahko svojo globoko intimo izražam le v slovenščini, da v njej in skozi njo še vedno živim v čudežni svetlobi domovine in v radostnem ohranjanju spomina na vse tiste, ki so svoje pero pomakali v zlatih zarjeh neomajnega upanja v boljši slovenski dan. Ob petdeseti obletnici priključitve Primorske matični domovini prebiram dela Borisa Pahorja in v njih zaznavam ta edinstveni krik slovenske samoniklosti v Trstu: poslušam torej glas iz mesta, ki je še na začetku tega stoletja štel več slovenskih duš kot katerokoli drugo slovensko mesto. Celotno Pahorjevo delo me opominja na našo narodno ogroženost, na ognjene zublje, ki požirajo slovenski Narodni dom v letu 1920. S

pisateljem se zavem, da ti plameni le naznanjajo vse druge požige širom Evrope in sveta. Ne, tragedija Srednje Evrope se ni začela z železno zaveso, začela se je na primorskih tleh v vasi Idrsko v juniju 1915, ko so padle prve slovenske civilne žrtve. Kasneje so se jim pridružili rodoljubi iz Bazovice, ki so s svojo smrtjo zaman opozarjali brezčutno Evropo na totalitarizme na pohodu. Ne pozabimo, da primorski izobraženci sodijo med prve disidente v Evropi. Spomin na vse te žrtve je zato za nas Slovence etično dejanje osmišljanja nešteti usod, ki so znale kljubovati nasilju v obrambo našega narodnega žitja in bitja. Slovenski rodoljubi, zbrani v organizaciji TIGR, so bili prvi, ki so se v Evropi uprli totalitarizmu. Mar niso bili ravno duhovniki iz Primorske tisti, ki so najboljše doumeli Gregorčičevo sporočilo v *Pepelnični noči*? Njihova obramba intimnega jezika molitve po slovensko naj osmišlja tudi laične Slovence, da vsak po svojih močeh dvignejo roke k blagoslovu naroda, ki mu pripadajo. Gregorčičevo zavračanje pepela razumem kot preroško slutnjo nihilističnih ideologij, ki so v našem stoletju upepelile toliko slovenskih življenj. Morda ni prijetno, da se moram vračati v preteklost in tako opominjam na rane, ki bi se morale že zdavnaj zaceliti. Toda kako naj pojem svobodno in z zanosom slovensko pesem, če v njej ne pozvanja tudi na silo utišani glas Lojzeta Bratuža. Kako

naj bom Primorec in Slovenec na prehodu stoletja, če pozabljam na krhko upanje Cirila Kosmača, ki mu ga je onkraj rešetk rimskega zapora dala zelena gosenica na prostosti. In kako naj izrečem pristno molitev v spomin na tragično preminulo mamo, če ne bi verjel sporočilu Bevkovega Čedermaca, ki pravi, da če obstajamo, obstajamo tudi po jeziku, torej v besedah, s katerimi so nas starši naučili poimenovati stvari tega sveta. Šele ko prebiram Borisa Pahorja, pravilno doumevam, kako bi moral sleherni Slovenec z njim okusiti položaj Odiseja ob jamboru. Naša narodna ladja namreč kljub lastni državi in demokratičnim institucijam še vedno lahko zapluje v nevarne vode abstraktne demokracije. Zato nas Pahorjev glas opozarja na lažne sirene, ki lahko povzročijo naš narodni brodolom.

V slovenski preteklosti skušam vedno iskati tiste neizpolnjene trenutke cvetja, ki ga je skušala osuti nam nenaklonjena zgodovina. Vsekakor pa nočem nabirati samo krizantem, ampak predvsem nageljne upanj vseh tistih, ki so s svojimi ukradenimi pomladmi naznanjali našo. Slovenci ne smemo nikoli dopustiti, da neizsanjane sanje preteklosti postanejo predmet pozabljenih arhivov zgodovine. Naše narodno hrepenenje mora biti zato aktivno tudi v odnosu do preteklosti, ki je žal ne moremo spreminjati. V naši zmožnosti pa je, da spremenimo per-

pod črto

Leto dni po polomu

V tem jesenskem času poteka leto dni, odkar je prišlo do likvidacije našega najpomembnejšega denarnega zavoda - Tržaške kreditne banke. Odveč je obnavljati mučno zgodbo prekinitve poslovanja, krize našega gospodarstva, aretacije bivših upraviteljev TKB idr., vendar ni mogoče iti mimo nekaterih ugotovitev.

Prva je ta, da zgodbe še zdaleč ni konec. Ravno jeseni je prišla novica, da poteka preiskava o povezavi sfere TKB s stečajem družbe *Ferrovie Torino Nord*, v katerega naj bi bili vpleteni nekateri izmed vidnejših bivših upraviteljev, pa tudi znani tržaški pravnik in univerzitetni profesor Guido Gerin ter že prosluli prof. Francesco Alessandro Querci, čigar ime zasledimo v skoraj vseh preiskavah o zlomu TKB. Afera se torej nadaljuje in samo vprašanje časa je, kdaj bomo zvedeli kaj novega.

V zvezi s preiskavo o stečaju družbe *Ferrovie Torino Nord* je prišlo tudi do polemičnega odziva na pisanje *Primorskega dnevnika*.

Znani tržaški slovenski podjetnik dr. Vanja Lokar je v pismu uredništvu dnevniku očital, da o aferi poroča na tak način, kot da bi se bivših upraviteljev TKB ne tikala. Resnici na ljubo pa je veliko stvari, ki jih zamejski mediji (tu ne gre samo za *Primorski dnevnik*) ne povedo. Npr. to, da nekateri izmed bivših upraviteljev TKB zasedajo vodilna oziroma odgovorna mesta v nekaterih pomembnejših podjetjih in bankah v Sloveniji in na Hrvaškem. Pripadnike naše manjšine bi verjetno utegnilo zanimati, odkod tako zaupanje ljudem, ki jih dolžijo izginitja okoli štiristo milijard lir.

Verjetno bi naši ljudje hoteli tudi vedeti, kam je zares šel ves tisti denar, ki je zmanjkal v blagajni naše banke. O tem so v dnevih afere TKB krožile razne razlage, od znane in "uraadne" zgodbe o pritiskih s strani desničarskih krogov v Italiji in Sloveniji, ki se od časa do časa - sicer bolj sramežljivo - pojavlja še danes, do drugih, ki so se pojavile v matičnih občinah. Tu velja omeniti zlasti razlago tržaškega publicista Paola G. Parovela, ki je v ljubljanskem *Delu* in po valovih *Ra-*

dia Opčine skušal dokazati povezave med levičarsko garnituro v zamejstvu in tisto v Sloveniji in Srbiji z desničarskimi in prostozidarskimi krogi v Italiji. Ne vemo, če je ta teorija točna, a zakaj tak molk ravno o tej razlagi, ko pa se dopuščajo vse druge?

Po polomu TKB se naše gospodarstvo s težavo vleče iz hude situacije, v katero jo je ta polom pahnil. Pri tem ima zelo veliko vlogo Slovensko deželno gospodarsko združenje, ki z različnimi in številnimi pobudami skuša dati zamejskemu gospodarstvu novega zagona in ustvariti predvsem novo miselnost. To je hvalevredna naloga, ki pa jo nekoliko skvarja članstvo SDGZ samo v SKGZ, to je v levičarski krovni organizaciji. Doleglej so vsi poskusili, da bi to stanovsko organizacijo vključili tudi v SSO oziroma jo naredili formalno nevtralnno, propadli, saj "časi niso zreli", "situacija je taka, da si tega ne moremo dovoliti" itd. Čeprav gre SDGZ-ju vse priznanje za to, kar dela, pa ima zunanji opazovalec vtis, da se mehanizmi oblasti v zamejstvu niso spremenili. Od tod

spektivo pogledov na preteklost in s spominom osmisli- mo žrtve naših prednikov z ojačeno voljo do naše lastne eksistence. S Cankarjevim angelom narodne biti dvigaj- mo roke tistih, ki jih skušajo položiti nase. Z novim zale- tom v uresničevanju naše pomladi razveselimo Kristusa iz Cankarjevega eksistenčnega križpotja. Dopevimo mu, da nismo več narod podanikov, ki nebogljen in joka- joč sedi ob cesarski cesti evropske zgodovine in vzbuja celo v svojem Bogu jok in sočutje. S književnikom Aloj- zom Rebulo se zavejmo, da imamo tudi Slovenci pravico pohoda v Obljubljeno deželo, ta pa je že tu in sedaj. Ko pa se osvobajamo svojih lastnih Egiptov suženjstva usta- ljenih navad, pogojnih refleksov mišljenja in nevarnega malodušja, moramo zaupati le tistemu Mojzesu, čigar notranja vest je naše narodno preživetje. V nasprotnem primeru bomo še naprej tavalili v začaranem krogu pasiv- nega hrepenenja in neizpolnjenih sanj. Že pred leti nas je slovenska pomlad z nastankom naše državnosti na- učila, da ne smemo dajati belih figur v vedno iste roke mojstrov na šahovnici narodne usode. Modrost in lepota demokracije je predvsem v možnosti izmeničnosti igral- cev. In če smo se že odločili, da bomo pošteno upošte- vati pravila nove igre upanja, ne smemo biti malodušni, ko nam naša lepa mlada narodna Alenčica ponuja novih izzivov. Pozabimo torej še enkrat in vedno znova na

spečega Matjaža v nas in se predajmo čarom mladenke, ki nas vabi v nov in boljši čas. Osvobodimo se torej kom- pleksa Cankarjevega Petra Klepca, ki ne ve, kaj bi s svojo silo, ki mu jo je posredoval angel pravičnosti. Svojih moči ne podrejšimo resničnim ali pa često tudi samo umišljenim gospodarjem. Ne izrabljajmo dragoce- ne Klepčeve moči v osebnih prerekanjih in mečevanjih. Obrnimo jo in usmerimo jo v obrambo naše eksistence v njeni enkratnosti. Pred nami je novo tisočletje, ki mu moramo dati tudi znamenje našega narodnega obstoja v družbi drugih narodov. Pri tem seveda pozabimo na naš kompleks sodnega dne, ki so nam ga vcepile ideolo- gije in iz nas delale istočasno sodnika in javnega tožilca. Koliko nepotrebnih žrtev je vse to terjalo od nas. Zato stopajmo smelo in z upanjem v pravno državo in civilno družbo, kjer bomo poznali pravila igre. Željo po absolut- ni pravičnosti pa prepuščajmo transcendenci in respektu do verskih čustev v vsakem posamezniku. Kot pravijo širom Evrope: Moja svoboda se končuje tam, kjer se začneja svoboda drugega. Našo pot v novi čas naj zato spremljajo občutki strpnosti in načelo recipročnosti ob vstopanju v novo boljšo Evropo, ki nam ne bi smela biti več mačeha, izkoriščajoča našo številčno majhnost. Pri tem pa se seveda ne bi smeli več tako ponižno spogle- dovati s tujimi zvezdami. Prisluhni bi morali prelepemu

pod črto

tudi malodušje in nezaupanje, ki je prevzelo marsikaterega člana naše skupnosti.

Kot vidimo, je leto dni po polo- mu TKB v našem zamejstvu še ve- liko nedorečenega, pa tudi - upa- mo si trditi - gnilega in umazanega. Za manjšino pa je dobro, da se to gnilobo in umazanijo čimprej od- pravi in naš prostor dodobra prez- rači, če želimo zares postaviti tem- elje novim odnosom med nami.

Ideološko kupčkanje

Ideološko napenjanje mišic in kupčkanje pooblastil na prvem ob- čnem zboru zadruga Primorski dnevnik je bilo groteskno. Decem- bra lani se je predsednik PRAE in SKGZ Palčič odločil, da nese na sodišče knjige podjetja, ki naj bi ta- ko šlo v stečaj. Takrat so bile kom- ponente slovenskega predstavi- šтва poklicane k bolniški postelji in zaupali so zdravniku (Borisu Ku- retu), da Primorskemu dnevniku podaljša življenje. Danes bolnik še vedno leži v šok sobi in čaka na zdravniški čudež. Zdaj so pri nje- govem zglavju res samo njegovi

najbližji. Zdravje je zanič, stanje brezupno. Zdaj, ko morajo o usodi Pd odločiti samo "njegovi", jim že- limo veliko uspeha. Upajmo, da nas ne bo čez nekaj mesecev novi predsednik zadruga Lojze Abram klical na pomoč.

Tega ne pišemo užaljeni in ško- doželjno. Pišemo popolnoma ne- prizadeto, mirno, a zaskrbljeno. Ker takih ideoloških pohodov, kot smo ga doživeli na Pomorski po- staji, ne moremo odobravati, kakor ne odobravamo obnašanja tistih, ki stoje ob strani: tistih, ki se ob- čnega zbora niso udeležili, in tistih, ki se v zadrugo niso sploh včlanili, ker ne verjamejo v uspeh tega pod- jetja. Bogve, kako se bo ta avantu- ra končala?

"Bogoslovci"

Od časa do časa se v poročilih Radia Trst A slišijo zaskrbljujoče vesti o brezumnem divjanju islam- skih skrajnežev v Afganistanu. Gre za t.i. talebane, svojevrstne "štu- dente teologije", ki skušajo uvesti strogi islamski verski red, ki mora

prevevati vse aspekte življenja pre- bivalstva.

Kaj pa imajo opraviti Afganistan in talebani z Mladiko, se boste vprašali. Nič posebnega, če se od časa do časa ne bi pojavljala bese- da "bogoslovci", s katero nekateri radijski časnikarji imenujejo taleba- ne. Kaže, da besedo "bogoslovci" uporablja le Radio Trst A, saj je v najpomembnejših matičnih in za- mejskih ter vsedržavnih in krajev- nih italijanskih občilih ne zasledi- mo. Pa tudi na tržaškem radiu je ne uporabljajo vsi, pač pa le nekateri. Od le-teh sedaj pričakujemo, da bodo "bogoslovcem" dodali še "menihe", "nune", "škofe" in "du- hovnike" (morda ne bi bilo napa- čno imenovati še kakega "prošta", "monsignorja", da o "papežu" niti ne govorimo).

Predvsem pa pričakujemo tudi kako ostrejšo obsodbo verskega fanatizma in integralizma ne samo v Afganistanu, ampak tudi pri nas, kjer Cerkev tako nesramno vsiljuje svoje poglede na svet in skuša zo- pet zavladati in odločati o krajevni in mednarodni politiki.

Evgen Bavčar na letošnji Dragi v pogovoru s pisateljem Alojzom Rebulo.

sonetu Alojza Gradnika o človeštvu in zožiti pogled na naše zvezde, ki so del kozmičnega občestva. In ker ste že zbrani na primorskih tleh, mi dovolite, da vas ob petdeseti obletnici priključitve Primorske Sloveniji še enkrat spomnim na včeraj in na ljubezen, ki so jo naši ljudje podarili tej zemlji, ko so zanjo umirali, kot denimo Janko Premrl Vojko, partizan idealist, o katerem tako lepo piše njegova še vedno živeča sestra Radoslava Premrl. Da, vem, da mi naš primorski in tudi slovenski spomin nalaga veliko obveznosti, a to je nujno, da ne bodo žrtve zaman. Naj bo zato naša trenutna eksistenca podaljšek njihove v ljubezni in spoštovanju spomina. Na koncu vas prosim, da mi oprostite, če sem tolikokrat uporabljal prvo osebo množine mi. S tem nočem biti kakšen tribun slovenstva. Zavedam pa se, da sem del vas, kot ste vi del moje narodne eksistence v tem, da ste moji bratje v kulturi, jeziku in narodni usodi. Z vami zato na daljavo občudujem pluralizem jesenskih barv in hrepenim po zelenju nove pomladi, ki je predpogoj barvnih različic. Skupaj z vami se prepuščam lepoti primorske burje, ki je že pred toliko stoletji odločala o usodi cesarstev, nas pa opominja na to, da smo del velike evropske civilizacije. Naj tudi tokrat ta čudežni veter razbistri naše duše in nam vlije novega upanja v novi čas za slovenstvo. Po redno naj razkuštra kodre naše vedno znova mlade narodne Alenčice in tako prežene iz nas še zadnje smrčanje starega kralja, da bomo še bolj radostno bedeli nad našo skupno usodo s srci, prekipevejočimi od aktivnega hrepenenja. (Veter se dviga, poskušamo torej živeti! je zapisal pesnik. Dodajam: Burja je naš primorski veter, je pa del vseh vetrov sveta). Poskušajmo torej živeti, da mu bomo lahko mi in tudi naši zanamci dajali slovensko ime. Drage Slovenke, cenjeni Slovenci, bratje v jeziku, kulturi in delitvi usode! V tihi slovenski vzajemnosti vam stiskam roko in ostajam vaš vdani Evgen Bavčar.

Vladimir Kos

Dan do svetega návečera in zarje

*Kot gruden truden bil je ves začuden
na skali kuščar, ko je videl sonce,
kako se je nasmehnilo v oblakih
in mu telo pobožalo za hip.*

*Okrog, okrog je videl zmrzle grude
in švignil je spet v topel svoj zaklon.
Le bori s smrekami strmijo v zrak,
modrikast od adventnega utripa.*

*In veter čez nebo spusti zaveso,
da svet postane tih za svet večer.
Da lažje spomni se ljubezni večne,
ki kakor sneg vsak čas, vsak kraj pobeli.*

*Zdaj mrak je; zvezd ne bo nocej k nebesom,
saj z ust se angelskih svetlika mir.
Oči Marijine žarijo srečne,
še kamni zrejo v Jožefa veseli.*

*Če hočeš z mano, pridi! K jaslim greva -
le Božji Sin to zibelko želi.
Ne boj se stare karavanske ceste...
Še zate nosim pesmico za v dar.*

*Saj veš, kako od pesmi hlev odmeva!
Na list napisano jo dam v dlaní
Kraljici angelov za njih orkester -
ko Jezuščka poljubi prva zarja.*

Prva nagrada na natečaju Mladike

DRAGONJA

Še pred dnevi grozila mu je,
sedaj pohlevna in mirna,
po produ valeč se težko,
al prek kamnov poplesavajoč igriva.
Odkrila je sivo ploščad,
se v tolmunu pod drevjem pomudila.
So polja odkrila se spet,
Šavrina odnesla v istrski svet,
Kršana na to stran zvabila.

NEVIHTA

Ko zahrumi in obzorje pretresajo bliski,
začne se nenavadna pesem.
Šum vetra, tresočih dreves,
škripanje streh, tlesk škur.
Sledi deževni tip - tap.

Usluje z neba se
oblak ledenih kristalov.
Jih pošilja Umag ali Izola
v poklon ožganim Istranom?

Previdno iz svojih kažet
hodijo gledat: "Je še kaj ostalo?"
Potrtost zastre jim obraz,
odraža obup nad kruto naravo.
Kar dala obilo je, jim vzela je spet.
Za njih bo le malo ostalo.

POHITETI MORAM

Oj, ti sončno kraljestvo,
poslalo si žarek v to tesljevo grudo,
da bi pogrel krpico v zavetju dreves,
obudil življenje drobnih očesc.

Pohiteti moram,
dokler si še tako blago,
življenju naklonjeno,
zbrati prgišče oslovih fig,
z njimi potresti rjavico,
z lopato prebodeno,
da zaduha, se napoji.

Pohiteti moram,
če hočem preživeti,
iz grude sok iztisniti,
preden bo od sonca strta.

VODI

Sonce. Močno in svečano!
Poklon nehote izvabi ti iz ust,
a kmalu postane neotesano.

Požrešno požira kapljice zlate,
tke si kopreno iz njih.
Megleno postaja obzorje,
poveša se steblo, hrbet in list.

Duši. Ožema.
Rešuje te sonce al tema.
Rjuhe odveč so in pejerič.
Grla so suha, spanca ni.

Vode nikjer.
Žleb presahne, puči so suhi,
šterne prazne.

Na glavi golida,
v roki štenjak,
skrite globeli išče korak,
kjer iz zemljinih prsi voda slezi.

Ji lapor ali škripla
usta nastavlja,
prepreči nadaljnje poti.

Nad vodo se glava
trudna sklanja,
roka zajemat hiti.

Preden je polna kotanja,
že zbrana je gruča ljudi.
Klepet utrujenost preganja,
kmalu bo konec noči.

SOLINAR

Polje kavadinov,
v njih kupi soli od sonca žare.
Nad njimi solinar se sklanja
lopato v rokah drži.

Ples belih jader škripanje
[povzročča.
Solinar bele kristale v vagon
[svoj usipa.

Moč napetih, ožganih mišic
ga k hiši solinarski pomika.

Oznojeno telo, voda razjeda
[podplate,
a misli drugam mu beže.

ŠAVRINKINO JUTRO

Noč je temna kakor v rogu,
burja se zaganja v jerte.
Vse ječi, se trese,
sotočje glasov skrbi
se bliža svareče.

Šuštenje pejeriča.
Nad ognjiščem sklanja se Šavrinka.
Slame šop, še malo špic,
zdaj je pihavka na vrsti.

Globok vdih, dotik ust in izpih,
v pepelu zažari kresnica.
Par poskusov zvabi prasketanje,
z dimom prostor je prežet.

Sledi pokašljevanje,
rdeč, napet obraz,
skaljene oči, trepet vek.
širjenje zenic - kapljice privro.

Med praščem zubelj poišče si pot,
z veje na vejo preskakujoč do verige.
V kotlu zasliši se klokot,
na trpje ponev pridene.

Ščepec moke, kanček zabele,
kmalu pripravljen bo skrob,
da lačne trebuhe pogreje.

MLEKARICA

Oslič mršav
stopa po poti.
Komaj noge premika cigav,
se teži upira.

Šklomp, šklomp
se z bokov oglašča,
ob njem si Šavrinka
traverso prepassa.

Zapodi se med gručo hiš,
po tihem šteje korake.
Po Kaligariji navzgor
v ulice tesne zavije,
zategli se rig oslom
izza portonov izvije,

"Šta muša!
Šinjora, šon qui."
"Gia arrivata?"
Iz vrča v posode srebrne
mleko počasi pretaka.

V TRST

Prašna pot, na njej Šavrin.
Sledi mu otrok,
v očeta upira proseče oči.
Košara ga žuli,
podplati so trdi,
komaj dohaja očetov korak.
"Še malo potrpi," ga oče bodri,
"Boš videl mesto veliko,
se z barko boš peljal -
kmalu bo konec poti."

Sečovlje

Truma ljudi se k mostu izlije
z vozovi in osli.
Mnogi bodo tu barantali,
se drugi na barko odločno podali.

Noč

Počasi barka utira si pot,
solinarjem maha v pozdrav.
Zamrl je pogajalski krohot,
še zadni Šavrin je zaspal.

Predaja se objemu morja,
brazdo pušča za sabo.
Na obzorju se svetlika
Piran, Izola, Ankaran,
ji pot zastavlja tržaški pristan.

Tržaški mol

Gruča nosačev čaka na njem.
Z barke romajo planjerji, košiči,
do Piazze Scoperte jim sledijo

[lastniki.

Trg

Komaj dani se, a tu je živahno.
Med stojnicami vendorigoli hite,
z deščicami zaznamujejo izbrano.
Tudi Manderjeri tukaj so že.

Deščica z naslovom ali brez
bila je sporočilo:

"Počakaj, tvoje sem izbral,"
in bilo je to svarilo:
"Drugim robe ne prodaj."

Tako je čakal njih vrnitev
ali za naslovom se podal.
V hrib sopihajoč, oznojen
pred butego je postal,
v njej za vsako liro barantal.

POZABLJENE POTI

Pota drevje prekriva,
steze prerašča grmovje.
Utihne klic ženic:
"Bepo, marena! Je pronto kosilo."
Utihne vzklikanje oračev:
"Eri. Štaaa! K sebe galjardo.
Uo Boškarin, dajmo Salvina!"

Slučajni popotnik, malo postoj.
Zapri oči, ušesa napni -
morda boš zaslišal:
"Alo, homo. Je nuč."

Bliža procesija se
ukrivljenih hrbtov.
Korak je omahujoč.
Še zadnji pogled,
tema ovije dolino.

Kratek postanek.
Skala ponuja hrbet
v oporo trudnim kostem.
Noga čez nogo,
glava na roko klone -
a le za trenutek.

Hrbet zravnava se,
telo stresa krohot.
"Ali veš, kaj storil je
stari Mrežič un bot?"

Vse prevzema vedrina,
lažja postane ta pot,
ki navzgor se vije.

NA SEMNJI DAN

Na semnji dan
v Buje so hodili
po teleta in prašiče,
po dindjote in košiče.

Šu je anka stari Bepo,
da bi kupu koserič.
Šolde dal je u jaketo,
v Bujah čaka ga prašič.

Pot je duga,
žeja ga reši,
u kantonu metla,
zvabi ga do praga.

Še korak in ga prestopi,
šjori en kvartin naroči.
Bog daj šjora moja draga,
vidimo se naslednjega semnja.

Gor po ulici zablodil,
ga čupin všmlja.
Usede se v kantino,
z družbo zbrano moro zaigra.

"Do, tre, šette!"
Na vrsti je bokal.
"Quattro! Mora!"
brez šoldov je ostal.

Semnja je že davno konec,
noč je že prišla,
se zjutraj stari Bepo,
demo pricinglja.

Žena komaj čaka,
zguda v štalo se poda.
"Buh dej srečno prese malo!"
v slami nekaj zarošta.

Čudno se hrhnjanje čuje -
zagleda žena sujga Bepiča.

Pejerič - s koruznim listjem napolnjena
vreča za spanje, ki je tedaj nadome-
ščala današnje jogije.

Žleb - hudournik

Puč - mlake za napajanje živine

Šterna - vodnjak

Golida - posoda, v kateri smo na glavi
nosili vodo (pitno) iz kilometra in več
oddaljenih izvirov. Je v njej hranil:

Štenjak - vedro za nošenje vode

Marena - malica

Pronto - pripravljeno

Homo - pojdimo

Nuč - noč

Un bot - takrat

Prašče - suho vejevje za kurjenje

Trpjé - trikotni podstavek iz železa, na
katerega so polagali kozice in lonce
s hrano za kuhanje. Postavili so ga na
ognjišče nad žerjavico.

Shrob - jed iz prekuhane moke

Traversa - predpasnik

Prepasa - nadene predpasnik

Kaligarija - čevljarska ulica v Kopru

Anka - tudi

Jaketa - suknjič, jakna

Reši - močno ga žeja - žeja ga reši

Čupin - brin

Metla ali Brin - znak da imajo v hiši na
prodaj vino

Všmlja - premoti, spelji, zvoki

Zarošta - zaropota, zašumi

Šalotka z vrtnico

Bruna Pertot

Šalotka sem, šalotka tja...

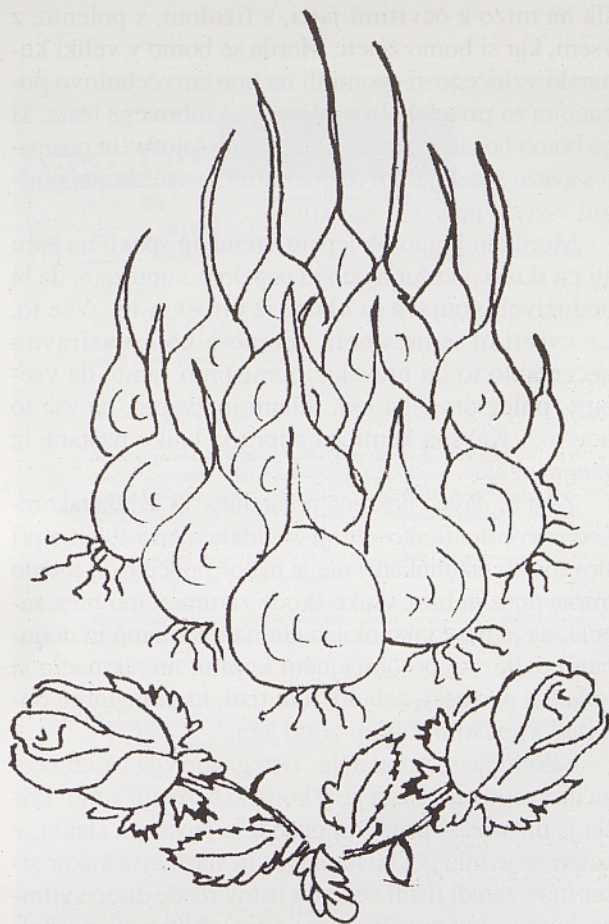
Toliko je bilo govora o njej tistega dne ob pogrinjanju mize, da je nazadnje raztreseni in donhuanski gost postal pozoren. Prepričan je bil, da se bo zdaj zdaj prikazala na vratih v podobi prepričljivega dekleta. Seveda, šalotka bi prav lahko zvenela kot ljubkavalno žensko ime. Pa je samo drobna, fina, temperamentna sestrična navadne čebule: bolj nežna, bolj mila, mikavna, a vedno in samo čebula in nič več kot čebula. O, razočaranje, ki nikoli in nikdar ne počiva!

Pa jih ni prav malo, ki ne poznajo te drobne čebulice iz ene najstarejših zelenih rodovin na svetu, iz družine lilijevk, ki naj bi se bila iz Indije (morda celo iz Indije Koromandije) razširila skoraj po celem planetu in ima tudi svoje latinsko ime: *Allium ascalonicum*.

Jesen je njen čas. Enkrat pred trgatvijo se prikaže na pokritih in odkritih tržnicah Furlanske nižine tja do Gorice, spletena v debele, bakreno se svetlikajoče kite, ki bingljajo nad drobnim kostanjem prinešenim iz gozdov izpod Matajurja in nad umetniško izoblikovanimi in obarvanimi gobami. In vse to ti šepeta in poje: Jesen. Jesen. Jesen. Potem potegne še ledeno mrzel veter dol od Svete gore in se dokončno prepričaš, da je poletje v kraj in da moraš na vsak način ponesti domov naročje šalotke, tako polne žgoče zdravilne moči, tako slastno dišeče. Nagon mravlje pred zimo.

Tu pa je treba pribiti, da ko bi kdo menil, da čebula nima prijetnega vonja, se moti. Se moti in amen, morda zato ker mu je nos napačno naravnano. Čebula diši. Šalotka pa sploh!

Šalotka. Le malokdaj jo zanese sem k nam na Tržaško ta mali in hkrati velik dar zemlje. V njej se koplje, se redi in raste v tesno sklenjenem grozdnatem krogu družinskih članov, ki se oklepa matične čebulice, tiste, ki je mati vseh in ji je bila zaupana naloga ustvariti to gnezdo s koreninami in koreninicami, a stročki, sijamski dvojčki, trojčki, četverčki, so skorajda odkriti, saj nobena čebula nima rada, da jo sadimo globoko, ker jo gruda preveč stiska in duši. Ima tudi liste, zelene in votle, dolgim in tankim zavezavkam podobne, polne klorofilnih in sluzastih učinkovin, kot vsaka čebula in te zavezavke so nadvse okusne in uporabne, prav kakor glavica, ki ploščata spredaj

in trebušasta zadaj spominja na kostanj in ni nič večja od tega, včasih še manjša.

Ima pa ta čebulin drobiž prave zagnane privržence in goreče zaljubljenec kot malokatera. Zaklinjajo se, da je najboljša presna, morda samo še zrno soli in kaplja olja, pa črn kruh: ječmenov in ajdov, pšenični in ržen.

Ti uživalci čebule so navadno vitki, nikoli živčni, ne prehlajeni, nikdar ne zbolijo, imajo lepo polt, blesteče oko in zdrave lase. Treba bi bilo samo pogoditi, če so taki, ker uživajo čebulo, ali če jo lahko mirno jedo, ker so tako zelo zdravi. Pravijo tudi, da se telo čebuli s časom privadi, da nazadnje ne more brez nje. Nekakšno mamilo.

Pa vendar: ni ga v naši zemljepisni širini privrženca dovolj prepričanega, ki bi po slastni večerji s presno

šalotko mirno in brezskrbno odšel v koncertno dvorano poslušat Mozarta. Pa tudi na sentimentalni zmehek ne bi prikopal v oblaku ostrih hlapov, imel bi sam sebe za primitivnega brdavsa in to samo zaradi tiste malenkosti žvepla vsebujočega eteričnega olja.

Ne pomaga nič. Za take slovesne večere je šalotka lahko samo kuhana, oblita z bešamelom, še rajši pečena, lepo porumenela v domači pečici, iz katere bo prišla na mizo z ocvrtimi jajci, s fižolom, s polento, z vsem, kar si bomo želeli. Morda se bomo v veliki kuharski vzhičenosti spomnili na prastaro čebulovo pogajo iz za prst debelo zvaljanega kruhovega testa, ki ga bomo bogato obložili z že pečeno šalotko in posipali s sveže sesekljanim rožmarinom in vse skupaj porinili v vrelo peč.

Morda jo bomo ob lepem vremenu spekli na žaru ali pa skrito pod žerjavico in pepelom samo zato, da bi podoživeli vonjave in okuse iz otroških let. Vse to. Le cvreti bi je ne smeli, čebule nikoli, dasiravno počenjamo to od praveka: pomislimo samo, da vsebuje, poleg drugega jod, selenij in žveplo, pa vse to ocvrto... Kakšna kemična coprnija lahko nastane iz vsega tega!

Zdaj že davno pokojna prijateljica, ki je bila takorekoč vsevedna (kako sem ji zavidala njeno šolanje pri slovenskih uršulinkah!) me je nekoč poučila, da čebulo mirne duše in brez vsake škode zarumenimo brez zabele, pa je prav tako okusna in nato kuhamo in dodajamo dalje vse po običajnem kopitu: na tak način si jo lahko privoščiti, čebulo, tudi tisti, ki se ne more poštašati s kakšnim ribjim zdravjem.

Šalotka sem, šalotka tja. Tistega toplega oktobrskega dne se je raztreseni gost končno seznanil z njo. Prišla je na mizo v prozorni posodi iz jenskega stekla, v kateri se je bila pekla, temnejša in slastnejša kakor sicer in to zaradi tistih venčnih listov rdeče dišeče vrtnice, ki so se bili pražili skupaj z njo, obliti z žlico jabolčnega kisa in s kislo smetano. Le karamel je padel ven iz recepta, ker je že sama misel na sladko čebulo tako zelo tuja našemu okusu, da si je še predstavljati ne moremo in bi se nam zdela še bolj protislovna kot tista paradiznikova omaka s sladkorjem.

Najbrž drži, da ne odločamo prav sami o tem, kaj nam diši in kaj se našim tkivom upira. Morda nam vse to prihaja iz zemlje, ki nas je dala.

Toda šalotka in vrtnice! Mirabile visu. Srečala sem jo v marmeladah, rdečo vrtnico, v odišavljenem kisu, v čajih in slaščicah. In hočeš nočeš, tudi v kuhinji ohranja svoj šarm. O, ti Francozi, menim da jim gre bolj za poezijo kot za poslastico.

Jedli smo skoraj pobožno in gledali skozi na stežaj odprta vrata na vrt, kamor se je bila vsedla jesen, tako zelo lepa in mila, da je priklicala vrtnice, ki so cvetele kakor v maju.

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXVI. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1997. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklusi poezije pa naj predstavljajo samo izbor najboljših pesmi (največ deset).
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan – Bajc in prof. Ester Sferco ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:
za črtico ali novelo:
prva nagrada 400.000 lir
druga nagrada 300.000 lir
tretja nagrada 200.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:
prva nagrada 200.000 lir
druga nagrada 150.000 lir
tretja nagrada 100.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1998. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.
Rokopisov ne vračamo!

Novo o padalcih

Ivo Jevnikar

Zamujena priložnost

Ob 50-letnici združitve Primorske z matično državo (priključitev ni pravi izraz!) je slovenski predsednik Milan Kučan "na predlog Zveze borcev in na lastno pobudo" odlikoval z Zlatim častnim znakom svobode junake, ki so bili ustreljeni po I. in II. tržaškem procesu (leta 1930 in 1941), organizaciji TIGR in Zbor svečnikov sv. Pavla ter primorske partizanske enote in ustanove (I. bataljon Simona Gregorčiča, IX. korpus, primorske brigade in prekomorske enote, PNOO za Slovensko Primorje in Trst).

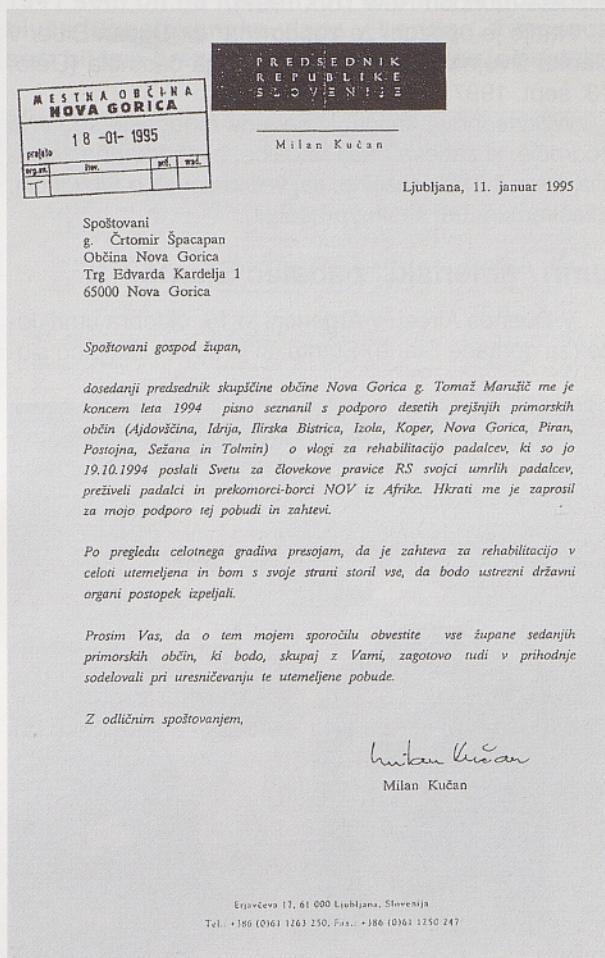
Velika in zaslužna novost je v priznanju vloge v času med obema svetovnjima vojnama tako oborožene kot ostale ilegale, "narodnoliberalnih" in "katoliških" krogov v boju za narodni obstoj, proti fašizmu in za Zedinjeno Slovenijo. Prejšnji režim je vse to omalovaževal, ker je zmanjševalo prvenstvo in zasluge komunistov. Značilno je bilo, da so izmed ustreljenih le Pinka Tomažiča proglasili za narodnega heroja.

Velika škoda pa je, da Zveza borcev in predsednik republike nista ob tej priložnosti poskrbela za simbolno rehabilitacijo tudi "primorskih padalcev", torej idealistov, ki so že med vojno ali kmalu po njej postali žrtve revolucije. Tako Zveza kot predsednik sta se namreč na željo svojcev pogrešanih padalcev in drugih prostovoljcev iz Egipta ter njihovih preživelih soborcev svojčas zavzela za to, da bi jim vrnil čast in dobro ime.

Svojci in preživeli so 19. oktobra 1994 poslali Svetu za človekove pravice Republike Slovenije vlogo za rehabilitacijo pomorjenih. Predsedniki desetih takratnih primorskih občin so vlogo 18. novembra 1994 podprli z odločno izjavo, ki so jo poslali predsedniku Kučanu.

Predsednik je v odgovoru županom 11. januarja 1995 med drugim zapisal: "Po pregledu celotnega gradiva presojam, da je zahteva za rehabilitacijo v celoti utemeljena, in bom s svoje strani storil vse, da bodo ustrezni državni organi postopek izpeljali."

Zveza združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije pa je na svoji skupščini 13. decembra 1995 v Ljubljani sprejela izjavo, v kateri se zavzema "za čimprejšnjo moralno in siceršnje rehabilitacijo skupine hrabrih mož in fantov, slovenskih rodoljubov, ki so jih 1943. in 1944. leta angleški zavezniki s padali spustili med primorske partizane in so se do konca vojne borili v njihovih vrstah. Med majem 1945 in pomladjo 1946 pa so nekateri izginili brez sledu." In še: "Z današ-

Pismo predsednika Milana Kučana o rehabilitaciji padalcev z dne 11. januarja 1995.

njo izjavo želimo prispevati, da se bo država čimpreje oddolžila njihovemu spominu. Sprejemamo jo v letu zaznamovanja 50. obletnice zmage nad fašistično tiranijo, ki so se ji uprli tudi primorski 'angleški padalci' in so temu boju žrtvovali vse svoje mlade moči in sposobnosti. Sklenili smo zato, da jih v tem jubilejnem letu posthumno, simbolno in pietetno sprejmemo v borčevsko organizacijo kot aktivne borce NOV Slovenije. Želimo in upamo, da bomo s tem pospešili tudi njihovo popolno rehabilitacijo in da jim bo slovenska domovina vrnila čast in dobro ime, njihovim svojcem pa odvezla moralno breme."

Država pa se v naslednjih letih ni zganila. Škoda, da ni zamud pristojnih oblasti ob tej dokaj prikladni priložnosti učinkovito popravilo visoko odlikovanje.

Spomini Petra Wilkinsona

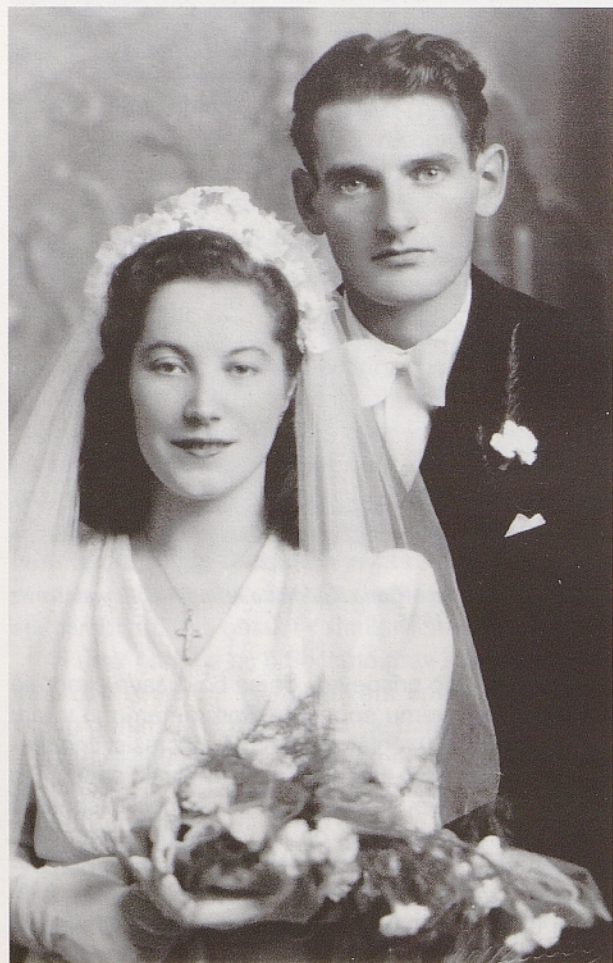
Znani angleški častnik in diplomat Peter Wilkinson, rojen leta 1914, ki je kot član SOE na čelu misije Clowder prebil tri mesece pri slovenskih partizanih devetege korpusa, je na 253 straneh izdal knjigo spominov Foreign Fields (Tuja bojišča) pri založbi I.B. Tauris Publishers (London-New York 1997).

Nanjo je opozoril že zgodovinar dr. Dušan Biber v članku Dvojna zvestoba britanskega častnika (Delo, 13. sept. 1997, str. 32).

Wilkinsonova knjiga, ki seveda mnogokje sega na področje, ki zadeva naše padalce, bi nedvomno zaslužila prevod v slovenščino, saj veliko govori o Slovencih, tržaškem in tudi širših vprašanjih.

Umrli "ameriški" padalec Stante

V Buenos Airesu v Argentini je 19. oktobra umrl Jože (za domače Stane) Stante, ki je sodil v skupino slo-

Jože (Stane) Stante in Vera Matjac na dan poroke 13. sept. 1947.

venskih vojnih ujetnikov v Afriki, ki so jih za spust s padalom v Slovenijo pridobili Amerikanci, ne Angleži.

O tej skupini ni veliko znanega. Stante, ki je zadnje čase bolehal, je prejel izvode Mladike, ki so obravnavali usodo "primorskih padalcev". Lani je napovedal, da se bo oglasil s kako opombo ali spominom, žal pa se to ni zgodilo. Za zgodovino bi bilo koristno, če bi to storil kdo izmed njegovih soborcev.

Stante se je rodil v Vojniku pri Celju leta 1923. Po zasedbi Jugoslavije so ga mobilizirali Nemci. Bil je na Tirolskem, nato menda devet mesecev v Afriki, kjer so ga ujeli zavezniki. Bil je v taboriščih v Aleksandriji in Haifi. Poznal je sicer prof. Rudolfa, vendar ni bil v njegovi skupini. Kakih deset Slovencev so namreč v Egiptu in Palestini vežbali Amerikanci. Na podlagi dogovora o enoletni misiji so ga s padalom odvrkli na Dolenjsko. Kasneje se je iz Dalmacije vrnil s podmornico k svoji enoti, vendar so ga nato še enkrat spustili v sovražnikovo zaledje, tokrat na Koroško, kjer je bil položaj že tak, da ga Nemci niso več resno iskali. Z Amerikanci je bil nato v Trstu skupno s še dvema Slovencema, ki sta imela za sabo enako pot.

V Brdih se je seznanil z bodočo ženo Vero Matjac. Poročila sta se 13. septembra 1947 v Kojskem. Ker se z njo ne bi mogel izseliti v ZDA, je pustil vojaško službo in si uredil pot v Argentino, kamor je odšel leta 1948.

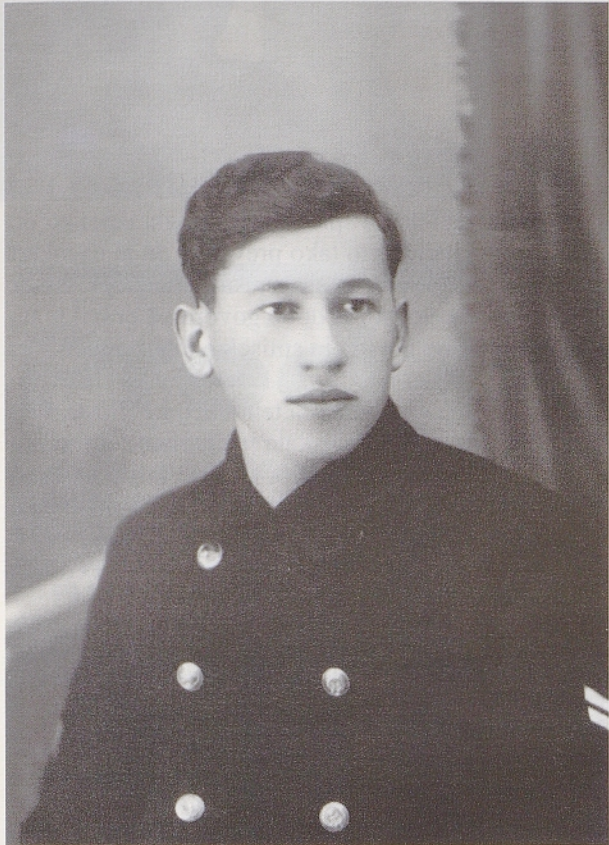
Te podatke mi je 21. oktobra posredovala nečakinja Statetove vdove, prof. Tatjana Koršič Gerdol iz Trsta, ki je septembra obiskala sorodnike v Argentini in z njimi obnavljala tudi te spomine. Prijazno je posodila tudi sliko Staneta in Vere Stante na dan poroke, ki je tu objavljena.

Stante se je pred odhodom v Argentino v Bagnoliju seznanil z "angleškim" padalcem Venceslavom Ferjančičem, ki živi v Argentini kot edini preživeli iz trojke Anton Božnar - Bojan Koler - Venceslav Ferjančič, ki so jo kot prvo Angleži spustili k slovenskim četnikom v noči od 17. na 18. marec 1943.

Ferjančič mi je že v pismih z dne 12. in 15. aprila 1996 in v prilogi, ki jo je uporabil Jože Vidic v knjigi Angleški obveščevalci - vohuni ali vojaki, omenil, da je bil Stante dalj časa v štabu v Kočevju, potem tudi na Štajerskem in Koroškem pri ameriški misiji. Dobro je poznal Alojza Sivca (izginil jeseni 1945), ki je v Kočevju delal vzporedno z njim (pri angleški misiji) in druge padalce. Leta 1959 sta Ferjančič in Stante v Argentini odprla tovarnico za embalažo in ostala povezana do konca.

Ferjančičevi zanimivi, a delno že objavljeni spomini še pridejo na vrsto v tej rubriki. V njej je bila že obdelana smrt Bojana Kolerja (Mladika 1995, št. 9, str. 198-202), ki so ga zaradi stikov s partizani ubili sami četniki. Z objavo kratkega dokumenta pa začenjam v tej številki obravnavati delo in izginotje tretjega člana trojke, ki se je spustila k slovenskim pripadnikom Jugoslovanske vojske v domovini (slovenski četniki ali "plava" oz. "modra" garda), Antona Božnarja - Blaža, ki so ga ob razsulu Italije ujeli partizani in je nato izginil.

Padalec Blaž (I. del)

Anton Božnar kot gojenec podoficirske šole vojne mornarice v Šibeniku 21. jan. 1931.

Zgodba Antona (Toneta) Božnarja je bila v emigraciji že večkrat opisana. Gre za radiotelegrafista, ki so ga lovili Italijani in Nemci, izginil pa je, potem ko so ga ujeli partizani. Znani so tudi odlomki iz njegovega zaslišanja 25. septembra 1943 v (Dolenjskih) Toplicah, ki sta jih objavila Pavel Dobrila (Prvi stik slovenskih partizanov z vojsko Velike Britanije, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1973, št. 1-2), po njem pa Jože Vidic (Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki, Ljubljana 1989, str. 22-23).

Zaslišanje med drugim dokazuje, da Božnarja niso ubili takoj po zajetju. Do njega je prišlo 16. septembra, pravi Franček Saje (Belogardizem, II. izdaja, Ljubljana 1952, str. 599).

Celotni zapisnik bom z opombami predstavil v prihodnji Mladiki. Tokrat pa, menda prvič, objavljam še zgodnejše, verjetno prvo zaslišanje, ki je brez datuma in ga je podpisal le zasliševalec Anton Kavčič. Na rokopisnem listku je pripis, da je Božnarja ujel I. bataljon pri Želimljah.

Dokument hrani Arhiv Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani (AMNZ, 301-9/ZA, OZNA za Slovenijo - Razno, mapa 2 - Zapisniki zaslišanj). Vseh besed nisem raztolmačil (morda bo pomagal kdo izmed bral-

cev!), z najnujnejšimi pravopisnimi popravki pa se glasi tako:

Zaslišanec:

Božnar Tone, rojen 7.12.1909 v Polhovem Gradcu, radiotelegrafist. Pred vojno sem bil v službi na jugoslovanski ladji kot radiotelegrafist. 1940 je bila potopljena ladja "Četvrti" 200 km zahodno od Irske. Mi sami smo se rešili s čolni in prišli na otok Valentio. 40 dni smo bili na (?) v mestu (?). Od tam sem šel v mesto Dublin na Irskem. Do 1. avgusta 1941 sem bil na Irskem, od tam me je poklicala bivša jugoslovanska vlada v London. 2 meseca sem bil tam brez dela. Vojni kabinet me je postavil

19. Zaslisanec A451535
Božnar Tone rojen 7.12.1909. v Polhovem Gradcu, radiotelegrafist. Pred vojno sem bil v službi na jugoslovanski ladji kot radiotelegrafist. 1940 je bila potopljena ladja, "Četvrti" 200 km zahodno od Irske. Mi sami smo se rešili s čolni in prišli na otok Valentio. 40 dni sem bil na mestu Valuparicena. Od tam sem šel v mesto Dublin na Irskem. Do 1. avgusta sem bil na Irskem, od tam me je poklicala bivša jugoslovanska vlada v London. 2 meseca sem bil tam brez dela. Vojni kabinet me je postavil v pisarno kot delovodja korespondence. 8. maja 1942 sem bil poslan z avionom v Egipt. Ta stavek je prečrtan. 8. marca meseca sem bil poslan z avionom v Slovenijo, kjer so me s padalom spustili pri Št. Joštu nad Vrhniko. S seboj sem dobil 2 radiostanice. Nalogo sem imel, da držim vezo z Londonom 3-krat na teden, s Kairom vsak dan.

me je s padalom spustil pri Št. Joštu nad Vrhniko. S seboj sem dobil 2 radiostanice. Nalogo sem imel, da držim vezo z Londonom 3-krat na teden, s Kairom vsak dan.
Obveščevalec Zaslisanec!
A451536 Anton Kavčič
Zajet od I. bat. pri Želimljah

Zapisnik Božnarjevega zaslišanja po zajetju pri Želimljah.

v pisarno kot delovodja korespondence. 8. maja 1942 sem bil poslan z avionom v Egipt (ta stavek je prečrtan, v naslednjem pa je vrinek: "Krek me je poslal po Angležih"). Marca meseca sem bil poslan z avionom v Slovenijo, kjer so me s padalom spustili pri Št. Joštu nad Vrhniko. S seboj sem dobil 2 radiostanice. Nalogo sem imel, da držim vezo z Londonom 3-krat na teden, s Kairom vsak dan.

Obveščevalec:

Zaslišanec:

Anton Kavčič

Zajet od I. bat. pri Želimljah

Slovo od dr. Teofila Simčiča Ivo Jevnikar

Dne 9. novembra je po krajši bolezni na svojem domu v Trstu umrl starosta slovenskih časnikařev v zamejstvu, politični delavec dr. Teofil Simčič. Imel je 95 let. Na žalni komemoraciji v Peterlinovi dvorani v Trstu so se ga 12. novembra spomnili predsednik SSO Sergij Pahor, bivši deželni svetovalec Slovenske skupnosti Drago Štoka in glavni urednik slovenskih radijskih in televizijskih sporedov RAI v Trstu Saša Rudolf. Pogreb je bil naslednjega dne v Gorici. Somaševanje v pokopališki kapeli je vodil dr. Kazimir Humar, pred odprtim grobom pa so se od rajnega poslovili Ivo Jevnikar, dr. Drago Štoka in mladostni prijatelj Maks Komac. Objavljamo poslovilne besede Iva Jevnikarja.

V Gorico se je danes vrnil k zemskemu počitku ugledni javni delavec, politik in časnikař, skrbni moř in oče dr. Teofil Simčič. Več kot polovico svojega dolgega in plodnega življenja je preživel na Tržaškem, vendar se je na Goriškem oblikoval ob vzorih vidnih političnih, kulturnih, cerkvenih predstavnikov. Tu je začel svojo pot narodnega delavca in daleč pred vojno stopil v najožji krog ilegalnega političnega vodstva katoliško usmerjenih Slovencev in Hrvatov pod Italijo. Doživljal je lepe, predvsem pa hude čase preganjanja, a tudi kljubovanja. Po vojni je svoje izkušnje in sposobnosti razdal na Tržaškem, kjer si je ustvaril družino, preusmeril poklicno pot, vztrajal pa pri narodnopolitičnem delu in mladostnih idealih. Kot je nekdo poudaril na sinočnji komemoraciji v Trstu, je bil dr. Simčič živa priča, več, dejavni sooblikovalec življenja naše narodnostne skupnosti v tem stoletju.

Rajni dr. Simčič se je rodil v briški učiteljski družini 6. septembra 1902 v Biljani. Mater je izgubil v detinstvu, kmalu tudi očeta, polagamo pa ga v grob, kjer počiva njegova srkbna mačeha, s katero je kasneje živel v Gorici. V tem mestu je študiral, po begunstvu pri Comu med prvo svetovno vojno je maturiral leta 1923 v Gorici, z disertacijo o krvni osveti in slovanskem družinskem pravu pa je doktoriral na pravni fakulteti v Bologni leta 1927. Zaradi fašističnih zakonov, ki so zahtevali politično, torej fašistično neoporečnost, je šele po triletnem pravdanju in prizivih dosegel vpis v odvetniško zbornico, da bi lahko opravljal svoj poklic. Pred tem je imel pravno pisarno v Idriji, leta 1933 pa je lahko končno odprl odvetniško pisarno v Gorici skupno z vidnim politikom dr. Jankom Kraljem, svojim svakom, ki je medene tedne z ženo Anico preživel v konfinaciji na Liparih...

Odv. Simčič je bil dejaven v katoliških dijaških in prosvetnih društvih že v gimnazijskih letih, kot izobrazenec pa je sodil v politično vodstvo goriških Slovencev. Sam je v nekem Koledarju Goriške Mohorjeve družbe opisal, kako je bila pisarna Kralj-Simčič obenem center

politične organizacije na terenu, ki jo je po odhodu Engelberta Besednjaka in Josipa Bitežnika v tujino vodil Kralj, shajališče in pribežališče ljudi od vsepovsod. Dr. Simčič je v imenu organizacije velikokrat posredoval v Rimu in Vatikanu pri redkih, a vplivnih prijateljih. Sv. sedežu je posredoval tudi spomenice nadškofa Sedeja in duhovnikov, ki jih ni prizadevala le italijanska, temveč - po konkordatu - velikokrat tudi vatikanska politika.

To je bil čas velikopoteznega, a tudi drobnega narodnoobrambnega ilegalnega dela, žal tudi čas ostrega spora med Besednjakovo oz. Ščekovo in Kraljevo skupino. Ravno zadnje čase prihajajo na dan nova pričevanja o značaju in razsežnosti spora. Dr. Simčič, ki je vedno ostal zvesto ob strani dr. Janka Kralja, je med razlogi - teh je bilo več, od močnih osebnosti in značajev do politično-ideoloških razlik in sporov o finančah - navajal zlasti razliko v pogledih med onimi, ki so živeli v emigraciji, in temi, ki jim je uspelo ostati na terenu v

času vse hujšega preganjanja. On je bil med njimi. Dragoceno delo obeh katoliških struj, ki ga nespornost ne morejo zasenčiti, je bilo dolgo zamolčevano. Zdaj se končno odkriva del tega, zlasti iz Besednjakovega kroga. Zgodovina pa bo morala pravično ovrednotiti tudi delo Kraljeve skupine, čeprav je rajni Simčič večkrat tožil, da je njen arhiv izginil. Zakopali so ga v Podgori v pričakovanju boljših časov, po vojni pa ga tam ni bilo več.

Po vstopu Italije v vojno je okusil aretacijo OVRE oktobra 1940, goriške in tržaške zapore, internacijo v Toskani, spet zapor, internacijo na jugu Italije, pa spet posebne bataljone, vse do zloma fašizma. Vrnil se je domov, Nemci pa so ga jeseni 1944 ponovno zaprli. Ob osvoboditvi se je za nekaj časa umaknil iz Gorice in se tako verjetno izognil novemu preganjanju, saj ni soglašal s komunističnim monopolom v odporu. Vsaj zapor, če ne kaj hujšega, pa je tiste dni prizadel tudi številne v Osvobodilni fronti organizirane narodnjake v Gorici in Trstu. Svoje zapore je opisal v zanimivem spominskem spisu, ki je ostal v tipkopisu.

Odvetniški poklic v težkih časih mu verjetno ni dal veliko zadoščenja, tudi obogatel ni, ker se je strogo držal napisa na svoji sliki z odvetniško vsebino (delo Toneta Kralja), da se odvetnik ne sme okoriščati s stisko drugih. V Trstu je sprejel časnikarsko delo - že kot študent je bil dopisnik Goriške straže - na Radiu Trst II. in zavzeto opravljal ta poklic do upokojitve.

Tržaška leta pa so bila tudi leta bogatega političnega, tokrat ne več ilegalnega, kljub temu pa težavnega političnega dela in uveljavljanja demokratičnih načel. Ko so se obnavljale ruševine naših ustanov in javnega življenja, je bil med katoličani v Trstu ob redkih laikih bistven doprinos goriških javnih delavcev, kot tudi emigrantov, dokler ni zrasel kader sposobnih mladih domačih javnih delavcev. Dolgo je igrala pomembno vlogo trojka Peter Šorli, Teofil Simčič in Anton Kacin, ki je dosegla politično emancipacijo slovenskih katoličanov na Tržaškem. Vsi trije so se oblikovali na Goriškem. Dr. Simčič ni silil v ospredje. Poprijel je, če je to čutil kot dolžnost, in delal, vendar se ni oklepal vodilnih mest, kar ni pogosto med javnimi delavci, in je vse do konca ohranjal zelo dobre odnose s svojimi nasledniki, tudi veliko mlajšimi, se zanje zanimal in jih spodbujal z jasnimi načeli, a blagim nastopanjem.

20. julija 1947 je bil izvoljen za predsednika takratnega Udruženja slovenskih in hrvaških krščanskih socialcev v Trstu (tajnik je bil g. Peter Šorli) in na podlagi sporazuma s Slovensko demokratsko zvezo bil tudi v njenem vodstvu. Ko se je skupina 1. avgusta 1948 povsem osamosvojila in reorganizirala kot Slovenska krščanska socialna zveza, je prišel v njeno vodstvo, po razkolu pa je na ustanovnem občnem zboru Slovenske katoliške skupnosti, pozneje preimenovane v Slovensko ljudsko gibanje, 20. junija 1954 postal njen predsednik. V letih 1954-60 je bil v koordinacijskem odboru SDZ-SKS. Na zapisnikih številnih sej so redno podpisani odv. Josip Agneletto, inž. Boris Sancin in prof. Ivan Rudolf za SDZ ter duhovnik Peter Šorli, dr. Anton Kacin in dr. Teofil Simčič za SKS. Po smrti odv. Agneletta ga je v tržaškem občinskem svetu leta 1960 kot prvi neizvoljeni nasledil dr. Teofil Simčič. Na volitvah leta 1962 je bil na tem mestu potrjen. To je bilo do tedaj najvišje mesto, ki ga je v tržaškem javnem življenju dosegel Slovenec, ki se je napajal pri krščanskih vrednotah. Do leta 1967 je v občinskem svetu veliko nastopal za slovenske manjšinske pravice in ureničevanje Posebnega statuta, priloženega Londonskemu memorandumu. V tem času je že nastala Slovenska skupnost in v njej je bil aktiven do konca, na primer kot predsednik občnih zborov na Tržaškem ali vsaj kot podpisnik list za razne volitve. Dne 24. maja 1975 je na prvem deželnem kongresu Slovenske skupnosti v Devinu zaslužen prejel "deželno odličje SSK", saj je bil med očeti samostojnega političnega nastopanja Slovencev v Italiji.

Dr. Simčič je seveda opravljal še druge funkcije, na primer v upravnem odboru Tržaške hranilnice, kjer je skrbel tudi za podpore za slovenske ustanove, ali pa v upravi Slovenske trgovske akademije. Vsega ni mogoče naštet.

Za vse opravljeno delo mu gre naša iskrena zahvala, tudi v imenu deželnega vodstva Slovenske skupnosti, ob težki izgubi pa naše sožalje vdovi, sinu in ostalim svojcem.

Društvo slovenskih izobražencev v letošnji sezoni

Prof. Otmar Črnilogar (levo) in časnikar Jurij Paljk v Peterlinovi dvorani.

Prof. Jože Velikonja.

Društvo slovenskih izobražencev je oktobra obnovilo svoje redne ponedeljkove večere s kulturnimi in družabnimi srečanji v Peterlinovi dvorani. Prvi večer je bil 6. oktobra in na njem je prof. Sonja Gregori s prikazom dia pozitivov predavala o svojem potovanju po Burmi. Naslednji ponedeljek, 13. oktobra, je prof. Jože Pirjevec predaval na temo "50 let pariške mirovne pogodbe". V ponedeljek, 20. oktobra, je bil gost v društvu prof. Otmar Črnilogar, duhovnik, vzgojitelj in prevajalec sv. pisma. Predstavil ga je in se z njim pogovarjal časnikar Jurij Paljk. Zadnji ponedeljek v mesecu je prof. Lojzka Bratuž predstavila knjigo prof. Marije Pirjevec z naslovom "Tržaški zapisi". Knjigo je pred kratkim izdala tržaška Mladika. Isti večer so predvajali tudi dokumentarec o pisatelju Borisu Pahorju, za katerega je scenarij napisala prof. Pirjevečeva. V novembru je bilo prvo srečanje na praznik sv. Justa, to je v ponedeljek, 3. novembra, ko je bil gost večera prof. Jože Velikonja. Govoril je na temo "domovinstvo, zamejstvo, zdomstvo" in marsikoga presenetil s svojimi kritičnimi pogledi in presojami. V ponedeljek, 10. novembra, so zgodovinarji Marko

Tavčar, Nevenka Troha in Egon Pelikan predstavili komaj izšlo "Korespondenco Virgila Ščeka". Teden dni kasneje pa je ravnatelj slovenskega železniškega muzeja Mladen Bogič predaval ob 30-letnici železniške povezave med Koprom in zaledjem. Preda-

vanje je dopolnil dr. P. Petronio z prikazom videoposnetka proge.

Društvo slovenskih izobražencev je imelo 17. oktobra občni zbor, na katerem so obnovili društvene organe in za predsednika ponovno potrdili Sergija Pahorja.

Prof. Lojzka Bratuž je na večeru DSI predstavila knjigo prof. Marije Pirjevec "Tržaški zapisi".

DVE MEDNARODNI NAGRADI ZA PISATELJA ALOJZA REBULO

Slučaj je nanese, da so tržaškemu pisatelju Alojzu Rebuli na isti dan, 11. oktobra, v Italiji in Španiji podelili pomembni mednarodni literarni nagradi.

V Castel Goffredu pri Mantovi je osebno dvignil 5. mednarodno nagrado Acerbi. Letos so jo namenili slovenski književnosti in delom slovenskih avtorjev, ki so dostopna v italijanski. Že julija se je žirija izrekla zanj in za roman V Sibilinem vetru, ki ga je prevedla prof. Diomira Fabjan Bajc. Podelitev pa je bila združena s štiridnevnimi prireditvami v znamenju slovenske kulture, z obiski po šolah in drugimi srečanji. Prihodnje leto bo nagrada namenjena ruski književnosti.

V Madridu pa je Rebula prejel prvo nagrado na 3. mednarodnem natečaju za kratko prozo z duhovno vsebino, ki ga je razpisalo italijansko združenje klubov katoliških laikov Serra. Podelitev je bila na univerzi Francisco de Vitoria ob robu 21. konvencije španskih klubov Serra. Nagrajen je bil še neobjavljeni triptih Pričevalci vstajanja.

CERKEV NA PALKIŠČU

V občini Doberdob je goriški nadškof Bommarco 12. oktobra posvetil novo cerkev Matere božje na Palkišču, ki nadomešča zasilne prostore v šoli. Ob njem so bili škofov vikar za Slovence dr. Oskar Simčič, župnik Anton Prinčič in drugi duhovniki. Na slovesnosti so spregovorili tudi Ana Frandolič, vodja odbora, ki je vodil zidavo, Milko Vižintin in župan dr. Marij Lavrenčič.

32. BORŠTNIKOVO SREČANJE

Na 32. Borštnikovem srečanju, ki se je začelo 17. oktobra v Mariboru, je med osmimi tekmovalnimi predstavami nastopilo Slovensko stalno gledališče iz Trsta z delom Borisa Kobala Afrika ali na svoji zemlji. Na sporedu je bil tudi pogovor o igri in položaju v zamejstvu. Med petimi prejemniki Borštnikove nagrade je bil tudi protagonist te igre Adrijan Rustja.

Veliko nagrado je odneslo Slovensko ljudsko gledališče iz Celja s Shakespearovo Ukročeno trmoglavko v režiji Janusza Kice. Borštnikov prstan pa so podelili Ivi Zupančič.

Poslanec Caveri v Špetru

Pavel Gorjup, deželni tajnik SSk Martin Breclj in poslanec Luciano Caveri na srečanju v Špetru.

Na pobudo Slovenske skupnosti je poslanec Luciano Caveri, ki v rimskem parlamentu zastopa stranko francosko govoreče manjšine v Dolini Aoste Union Valdôtaine, 9. oktobra nastopil na javnem zasedanju v Špetru. Govoril je o zaščitnem zakonu za Slovence, zlasti v zapostavljeni videmski pokrajini, kjer je bila ravno takrat v teku gonja proti "Caverijevemu predlogu" zaščitnega zakona.

Naslednjega dne je posl. Caveri v spremstvu deželnega tajnika Martina Breclja in drugih predstavnikov SSk obiskal Ljubljano, kjer so ga ločeno sprejeli državna sekretarka za Slovence v zamejstvu in po svetu Mihaela Logar, predsednik Odbora Državnega zbora za mednarodne odnose Jelko Kacin, podpredsednik Komisije Državnega zbora za Slovence v zamejstvu in po svetu Davorin Terčon in predsednik republike Milan Kučan.

PARK SPOMINA TEHARJE

Na Teharjah je bila 5. oktobra spominska slovesnost za žrtve tamkajšnjega komunističnega uničevalnega taborišča. Maševal je mariborski škof dr. Franc Kramberger, osrednji govornik pa je bil dr. Tine Velikonja. Udeleženci so si lahko ogledali spomenik, ki se končno gradi v okviru načrta za Spominski park Teharje.

MALI PEVCI IZ BARILOČ

Pod okriljem Slovenske kulturne akcije je 4. oktobra nastopil v Buenos Airesu znameniti otroški in mladinski zbor Niños y jóvenes cantores de Bariloche, ki ga je leta 1969 ustanovila in nato dolgo vodila goriška rojakinja Lučka Kralj Jerman in je bil leta 1982 na gostovanju tudi v Gorici. Pod vodstvom sedanjega dirigenta prof. Andreja Jana je izvajal skladbe Jakoba Petelina Gallusa in Carlosa Guastavina.

UMRL REŽISER BABIČ

V Gorici je 21. oktobra nenadno umrl srbski gledališki, filmski in radiotelevizijski režiser Vuk Babič. Rodil se je leta 1938 v Beogradu, ustvarjal pa je tudi v Nemčiji in Veliki Britaniji. Po poroki z dr. Mirjam Koren iz Gorice se je ustvarjalno vključil tudi v goriško in tržaško družbo obeh narodnosti, o čemer so pričale številne komeemoracije v umetniških krogih. Za Radio Trst A je ravno dramatisiral Krležev roman Gospoda Glembajevi.

KNJIGA O HARMONIKI

Pri založbi Physa v Trevisu je izšla v knjižni obliki diplomatska naloga 26-letnega Aleksija Jercoga iz Mačkolj o zgodovini in zgradbi klasične harmonike in o skladateljih, ki so pisali za to glasbilo, z naslovom La fisarmonica - Organologia e letteratura. V Tržaški knjigarni so jo predstavili 22. oktobra.

ANTON NANUT V VIDMU

V Vidmu so 18. oktobra slovesno odprli gledališče Giovanni da Udine. Osmo Mahlerjevo simfonijo je dirigiral Anton Nanut, ki je trenutno stalni dirigent Videmskih filharmonikov.

S TREBUHAN ZA KRuhan

V župnijski dvorani v Landarju v Benečiji je zveza Slovinci po svetu pripravila razstavo o trdem delu beneških rudarjev v Belgiji. Slike in dokumente so zbrali sami rudarji, razstavo, ki je prikazala tudi vzorec jaška v premogovniku, pa sta postavila Renzo Mattelig in Loretta Primosis pod naslovom S trebuh za kruhan - od duoma do čarnega pakla. Uvodni poseg je imel predsednik zveze Dino Chiabai. Nekdanji ravnatelj dr. Ferruccio Clavora, ki je zdaj ravnatelj organizacije Ente Friuli nel mondo, pa je napisal knjigo Od duoma... do čarnega pakla. Poudaril je, da je po svetu več kot štirikrat toliko Benečanov, kolikor jih je ostalo v Nadiških dolinah.

NA SATELITU

Radiotelevizija Slovenija je pristopila k Eutelsatovemu satelitu Hot Bird 3 in bo začela s 1. januarjem redno oddajati prek satelita svoje sporede, ki pa bodo za tujino kodirani. RTV pa ima tudi svojo stran na internetu (<http://www.rtvlo.si>), prek katere je možno slediti prvemu programu Radia Slovenija in trem televizijskim oddajam: Dnevnik, Utrip in Zrcalo tedna.

DR. JEZERNIK O TABORIŠČIH

Kot dvojni zvezek revije Borec je v Ljubljani izšla zajetna študija dr. Božidarja Jezernika Italijanska koncentracijska taborišča za Slovence med 2. svetovno vojno. Na to temo je prof. Jezernik že leta 1983 izdal knjigo Boj za obstanek. Leta 1992 je obravnaval življenje v nacističnih taboriščih (Spol in spolnost in extremis), leta 1994 pa je v dvojni številki Borca analiziral postopanje z "informbirojevci" v zaporih in taboriščih po Jugoslaviji v letih 1948-54 (Non cogito ergo sum).

BIENALE IN ARH. EILETZ ML.

Na 47. Beneškem bienalu je razstavišče za umetnike iz Argentine v zelo kratkem roku, a uspešno pripravil mladi slovenski arhitekt iz Argentine Matjaž Eiletz, ki sicer dela v Benetkah.

KOGOJEVI DNEVI

18. Kogojevi dnevi, ki so se začeli 30. avgusta v Kanalu, so se 24. oktobra končali s koncertom v Kulturnem domu v Trstu. To je bil poklon skladatelju Pavletu Merkušju ob 70-letnici. Nastopil je orkester Pro arte iz Ljubljane.

ŠPORT IN ŠOLA

Na liceju Prešeren v Trstu so 31. oktobra nagradili 28 dijakinj in dijakov s Tržaškega in Goriškega za sočasne uspehe na šolskem in športnem področju. Nagrade Šport in šola podeljujejo Združenje slovenskih športnih društev v Italiji in slovenski denarni zavodi.

Ravno nagrajence dosedanjih natečajev je v 128. zvezku študij Slovenskega raziskovalnega inštituta analiziral prof. Aldo Rupel.

LOJZE ŠPACAPAN

V galeriji Luigi Spazzapan v Gradišču ob Soči so 25. oktobra odprli razstavo 93 del slikarja Lojzeta Špacapana (rodil se je v Gradišču leta 1889, umrl v Turinu leta 1958, "prisvajal" pa si ga italijanska kultura), ki so v lasti Goriške hranilnice.

50 LET V BORŠTU

Slovenske šolske sestre so se 26. oktobra z mašo, kulturnim sporedom in družabnostjo spomnile 50-letnice svojega prihoda v Boršt. Slovenska prosvetna matica je ob tej priložnosti založila brošuro, ki govori o njihovem delu, zlasti o otroškem vrtcu, s katerim so začele avgusta 1947.

100-LETNICA ROBERTA HLAVATYJA

Ob 100-letnici rojstva zobozdravnika in kulturnega delavca, slikarja dr. Roberta Hlavatyja je tržaška občinska uprava 28. oktobra odprla v Ljudskem vrtu razstavo njegovih del. Znameniti akvarelist je umrl leta 1982.

IZSELJENSTVO IN GOLI OTOK

Slovenska matica je 28. oktobra predstavila v Ljubljani več novih knjig. Izstopata avtobiografski roman Teda Kramolca iz Kanade Potica za navadni dan, ki ga je sam tudi ilustriral, in knjiga spominov Emila Weissa - Belča Ne hodi naprej. Avtor je bil aktivist OF in partizan, pozneje pa zaprt na Golem otoku.

MITTELEUROPA 2000

Tržaški ekonomist dr. Egidij Vršaj je v zbirki Inštituta za mednarodno sociologijo v Gorici (ISIG) pri ugledni založbi Franco Angeli iz Milana izdal svojo sedmo strokovno knjigo v italijanščini, in sicer o novi italijanski "vzhodni politiki", Evropski zvezi, političnih in gospodarskih premikih v srednje in vzhodnoevropskih državah, začevši s Slovenijo. Knjiga nosi naslov La Mitteleuropa 2000 e la nuova "Ostpolitik" dell'Italia, šteje 221 strani, predgovor pa ji je napisal prof. Alberto Gasparini.

KORESPONDENCA VIRGILA ŠČEKA

V Ljubljani je kot 11. zvezek zbirke Arhivskega društva Slovenije Viri, ki jo ureja dr. France Dolinar, izšel 216 strani obsežen zvezek Korespondenca Virgila Ščeka 1918-1947, ki so ga uredili zgodovinarji Marko Tavčar iz Trsta (uvodna biografija), dr. Egon Pelikan (Šček in primorska sredina do konca druge svetovne vojne z izborom dokumentov iz zapuščine dr. Engelberta Besednjaka) in dr. Nevenka Troha (prikaz položaja Julijske krajine po vojni do Ščekove smrti leta 1948 z dokumenti zlasti iz arhivov CK partije in politične policije v Ljubljani). Knjiga prinaša ogromno novega, marsikdaj vznemirljivega gradiva o pretekli zgodovine Primorske.

UMRL MILKO ŠKOFIČ

Po daljši bolezni je 18. oktobra umrl v Rimu, kjer je živel od vojnih let, dr. Milko Škofič. Pokopali so ga 27. oktobra v Ljubljani.

UMRLA TONČKA CURK

V Domu upokojencev v Sežani je 20. oktobra umrla pisateljica Tončka Curk. Rodila se je 10. januarja 1906 na Slapu pri Vipavi, leta 1926 pa si je prišla služiti kruh kot hišna pomočnica v Trst. S študijem ob delu je leta 1943 dosegla uradniško službo. Že doma je bila dejavna v Marijini družbi in prosvetnem delu. V Trstu se je navdušeno vključila v Marijino družbo s sedežem v Marijinem domu v Ul. Risorta in v njene verske ter kulturne dejavnosti. Že pred vojno je začela kot samouk objavljati literarne prispevke, po vojni pa je napisala vrsto povesti, črtic, iger in dramatizacij za revijo Pastirček in za Radio Trst A. Goriška Mohorjeva družba ji je leta 1983 izdala v knjigi pripoved Deček z Gornjevipavskega.

PRAPORŠČAKINJA TJAŠA GRUDEN

Na Kvirinalu v Rimu je italijanski predsednik Scalfaro 21. oktobra med šolskimi odličnjaki proglasil za "praporščaka dela" tudi Tržačanko Tjašo Gruden, ki se je šolala na znanstvenem liceju F. Prešeren.

CERKEV V NEW YORKU

V New Yorku so v začetku novembra po popolni prenovi slovesno ponovno odprli slovensko frančiškansko cerkev sv. Cirila na Manhattanu. Prisotna sta bila tudi slovenski metropolit dr. Franc Rode in pa državna sekretarka za Slovence v zamejstvu in po svetu Mihaela Logar, ki je nato obiskala še kulturni center v Lemontu in obnovljeni slovenski kulturni vrt v Clevelandu, kjer so za to priložnost posadili lipo.

ARH. PODRECCA NAGRAJEN

Združenje tržaških kronistov je sklenilo, da podeli letošnjo nagrado Zlati sv. Just arhitektu Borisu Podrecci, ki se je sicer rodil leta 1940 srbski materi in slovenskemu očetu v Beogradu, odraščal pa je v Trstu in študiral na slovenskih šolah, kjer mu je bil mentor slikar Avgust Černigoj. Nato se je preselil na Dunaj, kjer je dosegel evropski sloves. Trenutno obnavlja palačo Ca' Pesaro v Benetkah in gradi najvišji dunajski nebotičnik Millenniumstower, ostaja pa povezan s slovensko družbo in kulturo. Med drugim je že bil slavnostni govornik ob podelitvi Prešernovih nagrad v Ljubljani.

TRI DUHOVNIŠKE SMRTI V ZDOMSTVU

V Purenu v Čilu so 3. oktobra pokopali župnika Franca Kupljenika. Rodil se je 26. oktobra 1914 v Orehovici pri Šentjerneju. Študiral je v Škofovih zavodih, leta 1938 pa je bil posvečen v duhovnika v Ljubljani. Med vojno je bil kurat pri vaških stražah in domobrancih.

V Pittsburgu v ZDA je 7. oktobra umrl Jože Cvelbar. Rodil se je 8. decembra 1908 v Šentjerneju. Študiral je v Škofovih zavodih in bil posvečen v duhovnika leta 1932 v Ljubljani. V letih vojne in revolucije je bil župnijski upravitelj v Šentjoštu, nato se je umaknil v Avstrijo, leta 1949 pa emigriral v ZDA, kjer je opravljal vrsto služb. Pisal je v Vestnik v Argentini, zlasti o pobitih slovenskih duhovnikih.

V Združenih državah je 10. oktobra umrl tudi lazarist Karel Wolbang. Pokopali so ga v Philadelphiji. V železničarski družini iz Trsta se je rodil 8. novembra 1913 na Južnem Tirolskem. Klasično gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. V duhovnika je bil posvečen leta 1941. Med vojno je služboval na Dolenjskem, nato v Ljubljani, nakar je odšel v begunstvo. V Sieni je stopil med lazariste in odšel za misijonarja na Kitajsko. Leta 1951 so ga izgnali v Hong Kong, nato je odšel v Rim in ZDA ter Kanado, kjer je opravljal misijone, od leta 1959 do 1976 pa je bil profesor v semenišču v Princetonu (New Jersey). Na neki župniji pri Torontu je bil 18 let župnik, kot upokojenec pa se je vrnil v New Jersey. Veliko je pisal v slovenske zdomske liste, znan pa je bil po misijonskem delu, zlasti v zvezi z Misijsko znamkarsko akcijo.

UMRL NIKO ŠKAMPERLE

V Trstu so 5. novembra pokopali 81-letnega prosvetnega delavca Nika Škamperleta. Dolgo je bil predsednik društva Slavko Škamperle pri Sv. Ivanu, prvi predsednik Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič, član vodstev Slovenske prosvetne zveze in SKGZ.

NEMŠKE IZPOSOJENKE

Z naslovom Arcticae horulae je Alenka Pirman v Ljubljani izdala slovar z 2094 izposojenkami iz nemškega jezika. Ob predstavitvi je poudarila, da gre za ljubiteljsko delo.

KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ

Ob prvi obletnici Kulturnega centra Lojze Bratuž, ki je v Gorici po popolni preosnovi stavbe nasledil Katoški dom, sta 21. oktobra na tiskovni konferenci prikazala opravljeno delo njegov predsednik prof. Franko Žerjal in ravnatelj Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel prof. Silvan Kerševan. Izšla je tudi posebna brošura.

24. oktobra so tam odprli veliko slikarsko razstavo mladega arhitekta, ki je oblikoval stavbo, Davida Faganela. Predstavil ga je časnikar Jurij Paljk, spregovoril je tudi predsednik Kulturnega centra Franko Žerjal, glasbeno točko pa sta prispevala Martina Feri in Pavel Bembi. Izšel je bogat katalog.

Med številnimi prireditvami, ki se vrstijo v dvorani, naj omenimo še premiero gledališke skupine Prosvetnega društva Štandrež s komedijo Marcela Francka Sreča na kredit 26. oktobra.

BISERI V ITALIJANŠČINI

Pri založbi Vivalda v Turinu je izšla knjiga tržaškega pisatelja Dušana Jelinčiča Biseri pod snegom v italijanskem prevodu Nadie Milievich. V knjigarni Transalpina v Trstu jo je 31. oktobra predstavil časnikar in planinec Paolo Roncoletta. Sledil je še niz odmevnih predstavitev v slovenskem in pa italijanskem okolju (Pordenon, Gorica itd.).

UMRLA OLGA SEMOLIČ LAVRENČIČ

Po dolgi bolezni je 31. oktobra v 68. letu starosti umrla Olga Semolič por. Lavrenčič. V cerkvenem in prosvetnem življenju je bila dejavna prej v Doberdolu, po poroki in selitvi pa v Ronkah. Tam je igrala na harmonij in vodila zbor pri mašah za Slovence v Laškem.

UMRLA VERA REMEC VD. DEBELJAK

V Buenos Airesu je 4. novembra v 90. letu starosti umrla Vera Remec, vdova po vodilnem slovenskem kulturnem delavcu v Argentini dr. Tinetu Debeljaku. Tudi sama je v mlajših letih delala v pisarni Slovenske kulturne akcije in sodelovala pri drugih pobudah slovenske skupnosti.

ČRNO ZLATO

Pri založbi Fontana v Kopru je tržaški pesnik in pisatelj, sicer tudi župan v Dolini Boris Pangerc izdal novo pesniško zbirko Črno zlato. V Tržaški knjigarni jo je 5. novembra predstavil Ace Mermolja. Zapela je tudi skupina Musica noster amor pod vodstvom Tamare Stanese.

PROF. MELIK V NEMŠČINI

Založba Böhlau je na Dunaju izdala prevod znane knjige slovenskega zgodovinarja akademika Vasilija Melika o volitvah na Slovenskem pod Avstrijo. Naslov se v prevodu glasi: Volitve v stari Avstriji na primeru kronovin s slovensko govorečim prebivalstvom.

CELOVŠKI ZVON BO PRENEHAL IZHAJATI

S koncem leta bo po 15 letih prenehal izhajati Celovški Zvon. 57. številka bo po napovedih zadnja, in to zaradi finančne stiske.

REVIJA KNJIGA PRENEHALA IZHAJATI

Revija Knjiga, ki je od leta 1953 mesečno obveščala javnost o knjižnih novostih in problemih v Sloveniji, je prenehala izhajati.

DR. FALEŽ Z NOVO ZADOLŽITVIJO

Prvi slovenski veleposlanik pri Sv. sedežu dr. Štefan Falež, ki je nedavno odstopil, je 13. oktobra izročil pappežo poverilnico kot novi diplomatski zastopnik Suverenega malteškega reda.

LIPUŠ V NEMŠČINI

Pri založbi Wieser v Celovcu je izšlo delo Florjana Lipuša Odstranitev moje vasi v nemškem prevodu Fabjana Hafnerja.

Ob pisateljevi 60-letnici je ista založba izdala Lipuševo zbrano delo v osmih knjigah in prevode v nemščino v štirih knjigah.

NEKROPOLA V KONDORJU

V zbirki založbe Mladinska knjiga Kondor, kjer je v 40 letih izšlo že 282 del, so ponatisnili pričevanje pisatelja Borisa Pahorja iz leta 1967 Nekropola. Obsežno spremno besedo je prispevala tržaška književnica in literarna kritičarka Ivanka Hergold.

POKLON DR. FRANCETU BERNIKU

Ob 70-letnici predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti, literarnega zgodovinarja prof. dr. Franceta Bernika in ob 25-letnici njegovega prihoda na Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede pri SA-ZU je na pobudo te ustanove izšel na skoraj 600 straneh Zbornik ob sedemdesetletnici Franceta Bernika. Razprave je prispevalo 32 znanstvenikov iz Slovenije in drugih držav. Uredil ga je prof. dr. Jože Pogačnik, ki ga je tudi predstavil na slovesnosti 18. novembra, ki so se je udeležili najvišji predstavniki slovenskih kulturnih ustanov in pa predsednik republike Milan Kučan.

MAKS KOMAC 90-LETNIK

V Gorici je 12. novembra praznoval 90-letnico javni delavec Maks Komac. Rodil se je sicer v Bovcu, vendar se je naselil v Gorici že leta 1930, sprva kot prefekt v Alojzijevišču, po vojni pa je bil tajnik na slovenskem učiteljsku. Bil je prijatelj in sodelavec znanih predvojnih kulturnih in političnih delavcev, od dr. Teofila Simčiča se je dan po svojem visokem jubileju poslovil z govorom na goriškem pokopališču. Komac je veliko režiral in je od prihoda v Gorico član cerkvenega pevskega zbora na Travniku. V času gradnje Katoliškega doma je bil blagajnik pripravljalnega odbora.

BARILOŠKA ALPINISTKA

Slovenski planinci iz Bariloč v Argentini se uveljavljajo tudi v Sloveniji. Moniko Kambič, ki zadnja leta živi v Mengšu, so proglasili za najuspešnejšo slovensko alpinistko v letu 1996.

Zalka Arnšek iz Bariloč, ki zdaj živi v Ljubljani, pa je tam poskrbela za objavo 6. številke glasila slovenskih planincev v Argentini Gore.

12. FILM VIDEO MONITOR

V Gorici je bil sredi novembra že tradicionalni, uveljavljeni pregled slovenske filmske, televizijske in video proizvodnje zadnjega leta. Letos so uvedli še nadaljevanje, ki bo decembra v Celovcu. Na Film video monitorju so se poklonili spominu senatorja Darka Bratine, ki je bil njegov pobudnik. Izdali so zbirko njegovih člankov in spisov o filmu z naslovom Zakaj ne bi počakali jutra?

Umrli Stanislav Rapotec

V Sydneyu v Avstraliji je 18. novembra umrl slikar Stanislav Rapotec, med vojno obveščevalec za jugoslovansko begunsko vlado in Angleže, ki je s podmornico januarja 1942 z Bližnjega Vzhoda, kamor se je bil prebil s političnimi nalogami slovenskega vodstva, dosegel Dalmacijo in šest mesecev zbiral podatke ter iskal stike na Hrvaškem, v Srbiji in Bosni-Hercegovini, za kar si je prislužil naziv "jugoslovanski James Bond". Rodil se je 4. oktobra 1911 (v več publikacijah se navaja letnica 1913) v Trstu, odraščal pa je v Ljubljani in Zagrebu. V Avstralijo se je izselil leta 1948 in se posvetil slikarstvu, za kar je dosegel zelo laskava priznanja. Veliko je potoval in dlje časa bival tudi v drugih krajih, do nastopa boleznih pa je od leta 1976 dalje vsako leto po več mesecev ustvarjal v Svečah na Koroškem. V osrednji Sloveniji so ga spoznali šele leta 1990, več njegovih del visi v Sloveniku v Rimu in v Domu katoliške prosvete v Tinjah. Dr. Janko Zerzer v Celovškem Zvonu leta 1985 in prof. Zora Tavčar v knjigi Slovenci za danes (Ljubljana 1991) sta objavila obsežna intervjuja z njim, omenjajo pa ga tudi številne študije o II. svetovni vojni na Balkanu.

KNJIŽNI SEJEM

Od 4. do 8. novembra je bil v Cankarjevem domu v Ljubljani 13. slovenski knjižni sejem. Kar 73 založb in tiskarn je predstavilo 6000 knjig, ki so izšle zadnji dve leti. Zvrstila se je tudi kopica okroglih miz, srečan in predstavitev.

UMRL DUHOVNIK FRANC FELC

Po hudi prometni nesreči je 16. oktobra izdihnil v tržaški bolnišnici upokojeni duhovnik dr. Franc Felc, ki je zadnja leta živel v Gorici. Rodil se je 18. septembra 1917 pri Idriji, študiral je v Gorici in bil tam posvečen leta 1940. Služboval je v Idriji, Nemškem Rutu, Stržišču, Kojskem, po letu 1945 pa v Kanalu in Ogleju, od koder je leta 1947 odšel na Dunaj. Tam je dosegel doktorat iz teologije, dolgo pa je delal med slovenskimi izseljenci v Franciji, Nemčiji in Angliji. Leta 1985 se je vrnil na Goriško in bil sedem let župnik v Zgoniku.

“RDEČE REVOLUCIJE IN DRŽAVLJANSKE VOJNE KRUTI SAD...”

Tako so označeni padli in pobiti na protikomunistični strani, ki so 15. novembra dobili simbolični nagrobnik za cerkvijo Vseh svetih na ljubljanskih éalah. Ljubljanske farne spominske plošče, ki jih je dal postaviti Slovenski spominski odbor pri Novi slovenski zavezi, prinašajo 918 imen, kolikor so jih mogli doslej zanesljivo ugotoviti na območju ljubljanskih župnij (z izjemo tistih, ki so v preteklih letih že postavile lastna spominska obeležja). Gre za 206 civilnih žrtev, 30 vaških stražarjev, 80 slovenskih četnikov, 595 domobrancev in 7 partizanov, ki niso zapisani na partizanskih spomenikih. V nabito polni cerkvi je najprej vodil somaševanje upokojeni nadškof dr. Alojzij Šuštar, ki je nato blagoslovil 15 marmornatih plošč. Nato so govorili predsednik ljubljanskega mestnega sveta Dimitrij Kovačič, zastopnik pobudnikov Stane Štrbenk in slavnostni govornik dr. Anton Drobnič. Na sporedu so bile tudi recitacije in pevske točke. Globoko in pesniško besedilo na osrednji plošči je sestavil Zorko Simčič.

DR. S. ŠUŠTERŠIČ 75-LETNIK

Znani javni delavec v ZDA in zagovornik neodvisne slovenske države dr. Stane Šušteršič je 24. oktobra v Washingtonu praznoval 75-letnico. V Clevelandu je med drugim v letih 1954-59 vodil slovensko radijsko oddajo, nato je delal pri Glasu Amerike v Washingtonu, kjer je bil v letih 1979-89 koordinator nočnih sporedov.

50 LET UČITELJIŠČA SLOMŠEK

V Kulturnem domu v Trstu so 15. novembra proslavili 50-letnico ustanovitve slovenskega učiteljišča, zdaj pedagoškega liceja Anton Martin Slomšek. Slavnostni govornik je bil pisatelj in nekdanji profesor na tem zavodu Boris Pahor. Ob kulturnem sporedu sta spregovorila še ravnatelj prof. Samo Pahor in predsednica zavodnega sveta Lučka Faletič Hrovatin. Predsednik republike Scalfaro je ob jubileju podelil šoli srebrno kolajno. Izšla pa je tudi priložnostna brošura z zgodovino šole in s podatki o njej. V pol stoletju je maturiralo na učiteljišču 730 dijakinj in dijakov, 136 pa jih je končalo tečaj za vzgojiteljice.

PLOŠČA ZA JUSTA GODNIČA

Društvo TIGR Primorske je na pokopališču v Svetem postavilo ploščo v spomin na tigrovca Justa Godniča, ki je umrl pred sedmimi leti. Dne 12. oktobra sta jo ob častni vojaški straži odkrila nekdanja tigrovca Bernard Jazbec in Viktor Birska. Pozdravil je Ivan Švara, slavnostni govornik pa je bil poslanec Borut Pahor. V Zadrženem domu v Komnu pa so pripravili okroglo mizo o Justu Godniču in njegovem času. Vodil jo je Karlo Kocjančič, pri njej pa so sodelovali Tatjana Rejec, ki je tudi pripravila priložnostno spominsko brošuro, dr. Branko Marušič, Zmago Jelinčič in Alojz Zega. Na stopila sta še igralka Jerca Mrzel in oktet Bori.

UMRL DEKAN SREČKO ŠULIGOJ

V domu za upokojene duhovnike v Šempetru je 9. novembra umrl bivši dekan in Kanalu Srečko Šuligoj. Rodil se je 16. marca 1923 v Gorici, tam je tudi študiral in bil posvečen v duhovnika leta 1946. V požganem Komnu in drugod na Krasu je služboval 12 let, nato je bil 16 let v Medani, 19 let župnik in dekan v Kanalu, že bolan pa štiri leta župnik v Levpi. Rajni duhovnik je bil velik poznavalec pritrkovalstva in orgelskega korala. Zadnja leta je rad prevajal iz furlanščine in ravno ob njegovem slovesu je pri Goriški Mohorjevi družbi izšel njegov prevod knjige furlanskega duhovnika Giuseppa Marchettija Mežnarjeve pridige.

PAOLA ROMANO O LETIH 1943-47

Ob tržaškem shodu istrskih beguncev ob 50-letnici mirovne pogodbe sta založba Lint in združenje Unione degli Istriani v Trstu izdala izpopolnjeno disertacijo o Julijski krajini v letih 1943-47 (La questione giuliana 1943-47. La guerra e la diplomazia. Le foibe e l'esodo.) dr. Paole Romano iz družine znanega diplomata. Njen mentor je bil rajni zgodovinar Renzo De Felice na univerzi v Rimu.

V TRSTU UMRLI ŠOLSKI SESTRI

Umrla sta zaslužni starejši šolski sestri, ki sta zadnja leta preživeli v Provincialni hiši v Trstu.

Dne 27. septembra je umrla s. Ema, rojena kot Stanislava Starc 20. maja 1914 v Tomaju. Večne zaobljube je napravila leta 1948. Zelo rada je vodila kuharske tečaje, službovala pa je več kot 20 let v Žabnicah, 10 let v Dolini in še v Beli Peči, Borštu in Ricmanjih.

Dne 8. oktobra pa je umrla s. Ludovika, rojena kot Tereza Štokelj 12. oktobra 1909 v Ajdovščini. Večne zaobljube je napravila leta 1937. Kar 35 let je delala v Beli Peči, kjer je bila zelo povezana z domačini, zlasti z otroki, bolniki, obiskovalci številnih tečajev. Službovala je še v Žabnicah, Dolini in Ricmanjih.

IVAN GROHAR NA DVEH RAZSTAVAH

Ob 130-letnici rojstva impresionista Ivana Groharja so v Ljubljani postavili dve razstavi njegovih del. Do 6. decembra je v Kulturno informacijskem centru Križanke na ogled 53 njegovih zgodnjih del, do 14. decembra pa v Narodni galeriji 50 izbranih del iz zrelega obdobja.

17. HVALEŽNICA

V tržaški stolnici sv. Justa je bila 16. novembra že sedemnajsta zahvalna maša slovenskih vernikov tržaške škofije, ki je postala že tradicionalna priložnost za srečanje s škofom. Tokrat je prvič maševal in pridikal novi tržaški škof Evgen Ravignani. Peli so združeni pevske zbori pod vodstvom Edija Raceta in otroški zbor Kresnice, ki ga vodi s. Karmen Koren. Zelo dobro so bili zastopani skavti in skavtinje v krojih ter noše.

knjige

Mala detektorska knjiga

Zakaj naj bi imenovali knjižico **Zbornik ob 30-letnici Teološkega tečaja**, ki jo mislimo danes predstaviti, detektorsko? Ker bolj kot katera druga, obsežnejša od nje, odkriva bralcu tako rekoč temno stran slovenskega meseca, namreč v tistem njegovem segmentu, ki zadeva odnose med komunističnim režimom in katoliško Cerkvijo v Sloveniji.

Knjižica tozadevno še daleč nima kakšnega ambicioznega namena, saj se tudi časovno omejuje na zadnjih trideset let, kolikor Teološki tečaj na ljubljanski teološki fakulteti obstaja. Vendar gradivo, ki ga prinaša, v svoji pomenljivosti presega značilnosti omenjenega tridesetletja: v sliki, ki izhaja iz tega gradiva, se dejansko odraža celovitost odnosov petdesetletnega soočanja marksističnega režima in katoliške Cerkve na Slovenskem.

Tozadevno je še posebej ilustriran prvi razdelek knjige **Prehrojena pot**, v njem pa sestavka, ki sta ju prispevala jezuit p. Miha Žužek (*Koncilski misijon*), ideator tečaja, ter dr. Rudi Koncilija (*O aktualnih temah za študente in izobražence*).

"S stolnim župnikom msgr. Smerkoljem sva tuhtala in iztuhtala: omo-gočimo našim kristjanom nekako sk-rajšano teološko izobraževanje..." pri-poveduje p. Žužek. "Šla sva k dekanu fakultete dr. Stanko Cajnkariju. Takoj je bil z vso dušo za to. Računali smo: če bo 30 udeležencev, bomo zelo za-dovoljni, več kot na 50 računati pa bi bilo popolnoma irealno... Prvi večer jih je bilo 200..."

Kako je na to pobudo sredi še zaprtih šestdesetih let reagiral režim, pove v svojem sestavku dr. Koncilija, ki ima dragocen vir v knjigi Ljerke Bizilj **Cerkev v policijskih arhivih**. Nad tečajem je budno bedela proslula tajna Minikoordinacija, vrhovni idejno-policijski gremij režima, katerega zapisniki so v knjigi večkrat navedeni. Mikrokoordinacija - nekateri člani tega represivnega organa še nastopajo v javnem življenju v demokratični Slo-

veniji - je posebej razburilo predavane-lazarista dr. Rodeta o situaciji Cer-kve na Slovenskem. A prišlo je tudi do zapletov z nadškofom Pogačnikom in Versko komisijo ter do vmeša-vanja javnega tožilstva ter sodišča: tako sta se morala zaradi svojih pre-davanj zagovarjati pred sodiščem prof. Puc (*Kakšni so možni misijoni med ateisti*) in dr. Jože Krašovec (*S Svetim pismom v tretje tisočletje*).

O **Prehrojeni poti** so poleg p. Žuž-ka in dr. Koncilije zapisali svoje spo-mine še dr. Janez Gril (*Bil je čas set-ve*), dr. Borut Košir (*Izrekanje druga-čnosti*), Milan Knep (*Psihološki pod-ton*), dr. Vinko Potočnik (*Dvajset let teološkega tečaja v Mariboru*) in dr. Ivan Štuhec (*Od slušatelja in organi-zatorja do predavatelja*).

Naslednji razdelek v knjigi - 30 let teološkega tečaja v mojih očeh - ni manj zanimiv. Tu so prispevali svoje misli ljudje, ki so bili s tečajem tako ali drugače povezani. Ker gre med njimi za danes znane osebnosti v javnem življenju, naj navedemo njih ime-na: Vera Lamut, Lojze Peterle, Matej Metlikovič, dr. Janez Podobnik, Franc Selan, Mateja Maček, Ivo bizjak, Leon Marc, Jože Strgar, Franček Smole'.

Toda v posebnem razdelku - **Pre-davatelj o teološkem tečaju** - so se oglasili tudi nekateri predavatelji: teo-log Stres, Rode', Kovač, Krašovec, Ocvirk, laiki Ošlak, pisec tega poročila ter Krzanova.

Teološki tečaj ni ostal omejen na Ljubljano, ampak se je razširil po Slo-veniji, od Kopra do Murske Sobotne. V posebnem razdelku govori o tem šestero krajevnih poročevalcev.

Na koncu ne gre zamolčati **Stati-stičnega pregleda**, ki v vzorni pre-glednosti evidentira vsa predavanja z njihovimi predavatelji vred, število predavanj posameznih predavateljev, kategorije predavateljev (301 teolog in 90 laikov) in na koncu še umrle predavatelje, med katerimi je bil škof Lorenzo Bellomi.

Zborniku je napisal uvodno bese-do nadškof Šuštar, na 190 straneh pa ga je izdala Skupnost katoliške mla-dine v Ljubljani.

A. R.

Andrej Capuder: Deklici

Vseučiliški profesor romanskih književnosti, zdaj veleposlanik Repu-blike Slovenije v Parizu, Andrej Ca-puder, je izdal pri celovski Mohorjevi družbi knjigo črtic z naslovom **Deklici**.

Pisatelj se je rodil 1942 v Ljubljani, tu je dovršil univerzo in dobil mesto na ljubljanski univerzi. Od tu je prešel v politiko in v literaturo. Uveljavil se je z odličnim modernim prevodom Dantejeve **Božanske komedije**, ki je izšla leta 1972. Sledili so Petrarcovi **Soneti** leta 1994, in romani **Bič in vrtavka**, 1975, preveden v nemščino, **Mali cvet**, 1977, **Rapsodija 20**, 1982 in **Iskanje drugega**, 1989.

Novele in črtice v knjigi **Deklici** so izhajale v Novi Mladiki leta 1976 pod skupnim naslovom **Na sončni strani ceste**, samo zadnjo, **Dvajset let poz-neje**, je dostavil pozneje, ko so črtice čakale na natis v knjigi.

V spremni besedi pravi pisatelj o črticah naslednje: "Vsebinska črtic bi se dala povedati takole: Živel je oče, ki sta se mu rodili dve hčerki... Preden si je opomogel od presenečenja, sta mu že zrasli do pasu in še čez. Zdaj pa je skrajni čas, da si ju zapomnim, si je rekel. In sedel je in začel pisati nekaj, kar je bilo vmes med pravljico in življenjem - podobno, kot sta bili dekl-ici sami."

Črtic je vsega 12 in kot kaže naslov, sta osrednji junakinji pisateljevi hčerki Nina in Marjeta, ki še ne hodita v šolo, vendar znata očetu in materi napolniti življenje. Živi sta in radovedni, vse hočeta vedeti, prijeti, poskusiti, da ju je težko zadovoljiti. Ko so se o počitnicah naselili v stari kmečki hiši, so slišali ponoči nemirno tekanje po podstrešju, da niso mogli zaspali. Oče je moral seveda na podstrešje in je ugotovil, da sta se naselila v podstrešju polha. Seveda sta hoteli deklici vedeti, kaj sta polha, če so polhi nevarni, hudobni. Oče se je pripravil, da bi ju ujel, zato jima je nastavil velik lonec s hrano, da bi padla v lonec in ne mogla ven po gladki steni, toda polha sta se izogibala lonca, zato je moral kupiti pasti, v katere sta se uje-la. Pomagala pa je tudi podlasica, ki ju je pregnala - družina je lahko v mi-ru spala.

⇒

Pri hiši so imeli hlev z živino, kar je bilo za mestni deklici nekaj novega. Hitro sta se sprizajznili s prašički, telički, staro kobilo in mala Nina je s šibo urejala prašičke in jih navajala na red. Za živino je skrbel stari hlapec Jakob. Neke nedelje se je napil in potolkel, da so ga morali odpeljati v bolnišnico. Pes je tako žaloval za njim, da je planil z dvorišča naravnost pod tovornjak in obležal.

Kmalu so šli z dedom na Vrh po gobe in oče je moral paziti, da sta obe našli skoraj istočasno svojo gobo, da ni bilo joka. Na vrhu laza je bila kamnita klonica, v katero so se zatekali pastirji pred dežjem in mrazom. Po bregu je zasadil dedek 800 jablan, vendar se niso obnesla; tudi trte se niso utrdile.

Lepega dne so se odpeljali v Trst po nakupih. Vse je šlo po načrtu, le na italijanski meji so jih ustavili, ker niso imeli nove zelene karte. Nakupovanje in tekanje po mestu je pisatelj takole opisal: "Ali ste bili že kdaj na vrtiljaku? Niste? No, ampak vseeno si skušajte predstaviti tole: od Stande k Budi, od Bude k Standi, vmes v Upim, od tam v slovensko knjigarno, od slovenske knjigarne v italijansko knjigarno, iz italijanske knjigarne k profesorju R. na Opčine (samo oče?), z Opčin s tramvajem v center in na železniško postajo, z železniške postaje s tramvajem k teti v Barkovlje, iz Barkovelj z avtomobilom (vsi v Miramar, iz Miramara (polovica) nazaj v Barkovlje, iz Barkovelj (druga polovica!) na Via Fabio Severo "k mamini znaniki, z Via Fabio Severo na Viale 7 settembre (vsi) k tetam pri Sv. Alojziju, od Sv. Alojzija nujno nazaj v center v banko (vsi malo pred 18. uro, prometna konica), iz banke pa počasi navzgor po obnorelih ulicah do Opčin, kjer se nam tik pred mejnim blokom uplinjač zaduši in avto ne vžge več. Ati in mami porineta avto čez mejo, nato čakajo, da se motor shladi."

Po dolini teče reka Reka, ki je tako umazana, da se ne morejo v njej kopati. Vanjo pa se izliva nekaj čistih pritokov in v njih se deklici kopljeta in navadita plavati.

V podružnici je bilo prvo obhajilo, potem praznik, shod in ples. Plesala sta tudi ati in mami.

Na obisk prideta Francoz Pierre in njegova slovenska žena s hčerko. Pripovedujeta o Indiji, kjer sta živela

leto dni in bila srečna. Indijci mislijo vse življenje na dušo.

Nina bo morala v šolo, zato zahteva, da jo oče nauči abecede, da ne bo zadnja v razredu.

Čakali so strica Milana, pa je nenadoma umrl. Upokojeni prof. France Malavašič gre za 14 dni v Rim, stanuje v Sloveniku in si ogleduje rimske zanimivosti s slovenskim duhovnikom, ki študira v Rimu. Na poti domov ga na vlaku pred Trstom zadene kap.

V zadnji črtici, ki jo je napisal po dvajsetih letih, sta deklici že poročeni, Marjeta ima štiriletnega Andreja, ki spremlja pisatelja na vseh potih in ga neprestano sprašuje, kakor sta nekoč delali hčerki. Življenje se nadaljuje.

Capudrove črtice so polne življenja in sonca, optimizma in neprisljelnega smeha. Pisatelj se zna sebi in drugim neboleče posmehniti, zapisati kritično misel, pohvaliti, če je treba, ali poučiti radovedni deklici. Jezik je izbran in primeren vsebini. Deklici sta naravni, živahni in radovedni, vedno v mejah svojih let. S knjigo je dosegel Capuder nov uspeh v svojem pripovedništvu.

Martin Jevnikar

Ob fotokroniki Na brzicah življenja Toneta Zrnca

Odkar je argentinska Slovenska kulturna akcija zmanjšala svojo založniško dejavnost, je ameriška slovenska knjiga postala za nas redkost. Če pa gre za Severno Ameriko, kjer je omenjena dejavnost minimalna, lahko ob kakšni novi knjigi od tam govorimo že o presenečanju.

S takšnim presenečanjem - tokrat iz kanadskega Toronta - nam je to jesen postregel Tone Zrnec s svojo **Fotokroniko**, ki je nekakšen fotografski povzetek njegovega življenja. Lahko bi rekli kar: s svojo fotografsko avtobiografijo.

Misijonar - lazarist Tone Zrnec je Dolenjec, rojen pred dobrimi sedemdesetimi leti v Laporju pri Turjaku, torej sredi najbolj klasične slovenske zemlje, s katere so prišli v našo kulturo Trubar, Levstik in Stritar. Po klasični gimnaziji v Ljubljani je stopil v lazaristovski red in študiral teologijo na Gregorijani v Rimu. Svojo duhovniško pot je začel v Španiji. Potem je eno

leto prebil v argentinskem Lujanu, naslednjih pet let pa je dal Čilu, in sicer dve leti njegovemu najbolj južnemu delu, deželi večnega vetra, Patagoniji. Njegove nadaljnje življenjske postaje, kakor jih je pač določala redovna disciplina, so bile Peru, Bolivija, za kratek čas Kolorado, na koncu pa, začevši z letom 1959, Kanada, kjer Tone Zrnec živi še danes.

Ta kratek biografski oris je bil potreben, da vanj lahko vstavimo nad vse obsežno fotografsko gradivo albuma, o katerem govorimo. Publikacija je dvobarvna, posnetki pa so črno-beli, vsi dvojezično opremljeni s slovensko-angleškimi napisi. Naj dodamo: brez ene same tiskovne napake. Vseh posnetkov je 261, a to število predstavlja samo skrajno skrčen izbor iz tisočev in tisočev posnetkov in dia pozitivov, kolikor jih je v dobrih štiridesetih letih nalovila neutrudna Zrnčeva kamera. To kamero odlikuje velik estetski čut in je željno odprta tako človeškemu obrazu kakor pokrajini, tako likovni umetnini kakor arheološkemu objektu.

Po kratkem prikazu rodne pokrajine in domačih ljudi nam album popelje najprej v Španijo, kjer poleg kraljevskega Escoriala lahko vidimo slovenske akademike, zbrane na njegovih stopnicah.

V argentinskem razdelku albuma lahko vidimo mogočno svetišče v Lujanu, mladega Zrnca na konju, črede ovac v Punta Arenas.

V delu albuma, ki je posvečen Centralni Ameriki, se je Zrnčeva fotografska strast razživela posebno ob spomenikih predkolumbijskih civilizacij, kjerkoli je mogel do njih - v Guatemali, El Salvadorju, Kostariki, Hontariki, Hundurasu, Yucatanu. Posebno tu, v deželi Majev in Atzekov, se Zrnčev fotoaparati ni mogel nasiti. Zanimalo ga je vse, od veličastnih piramid, ki bodejo iz tamkajšnjih pragozdov, do stel, reliefov in indijanskih obrazov.

V razdelku, posvečenemu Koloradu, lahko občuduješ njegove naravne bisere, na primer Vrt bogov, kakor spomine prijateljskih ur z gobarjenj na njegovih gorah.

V Kanadi je bil Tone Zrnec najprej deset let duhovni pomočnik, naslednjih deset let pa župnik v župniji Marije Pomagaj, zato ga album prikazuje v tem razdelku kot duhovnika, pevo-

vodjo, ravnatelja slovenske šole. To je bil čas, ko se je Zrnc intenzivno posvečal tudi svoji življenjski ljubezni - oživljanju spomina velikega Friderika Baraga. Več kot dvajsetkrat je obiskal njegove misijske postojanke - enkrat v spremstvu svojega prijatelja, kiparja Goršeta - in napisal temeljit **Vodnik po Baragovi deželi**. Bogat album dopolnjujejo še posnetki z zadnjega Zrnčevega potovanja v Novo Zelandijo.

Na koncu si sledijo obrazi njegovih prijateljev, sobratov in sodelavcev, med katerimi naj omenimo skladatelja Antona Jobsta, Matijo Tomca, Valterja Babiaka, Primoža Ramovša, pisatelja Karla Mauserja in slikarja Maksima Gasparija. Za njimi si z zanimanjem ogledamo obraze njegovih prijateljev - baragoslovcev Bruna Koroška, Bertranda Kotnika, Josepha Gregoricha, Bernarda Lamberta, tržaškega Slovenca - Rojančana Lojzeta Grbca. Dragocen dodatek albumu predstavljajo fotokopije treh pisem, ki so jih avtorju pisali Maksim Gaspari, Anton Jobst, France Gorše in Matija Tomc.

Ob vsem tem lahko rečemo, da publikacija z vsem tem dokumentarnim bogastvom presega osebno sfero in se vgrajuje v pričevanje o širšem življenju Slovencev na ameriški celini.

Vezno besedilo albuma je prispeval sestavljalec tega poročila.

A. R.

Stanko Janežič: Škof Anton Martin Slomšek

Pri Slomškovi založbi v Mariboru je izšla knjiga **Škof Anton Martin Slomšek (1800-1962)**, ki jo je uredil dr. Stanko Janežič. Uvodno besedo je napisal mariborski škof dr. Franc Kramberger in ji dodal datum: "Ob papeževem obisku, 19.5.1996", kar dokazuje, da je bila knjiga napisana za Slomškovo beatifikacijo, ki pa se je nekoliko zakasnila. Ves postopek je trajal 70 let, kar ni malo, če pomislimo na slovensko pridnost, na katero se tako radi sklicujemo. Upoštevati pa je treba, da so se menjavali postulatorji, ki so zbirali material in pripravljali postopek za Slomškovo proglasitev za blaženega.

Knjiga je hotela predstaviti Slomška v celoti in z novimi pogledi na njegovo življenje in delo, čeprav imamo že vrsto knjig o njem. Pri nas je najbolj znana Rebulova knjiga: **Pastir prihodnosti. Lik Antona Martina Slomška**. Mohorjeva družba, Celje 1992.

V novi knjigi je 13 esejev najuglednejših strokovnjakov, ki z različnih pogledov analizirajo in vrednotijo Slomškovo delo: njegove teološke rešnice, njegov odnos do bogoslužja, pastoralna pedagogija, družinska pastoralna pedagogija, utemeljitev slovenskega šolstva, Slomšek kot pesnik in pisatelj, oče slovenske Cerkve, Slomškova pot do svetosti, Rebulov govor ob Slomškovem spomeniku 13. apr. 1996 v Celju.

Vsak esej je kamenček na mozaiku, vsak ima svojo barvo, vlogo in velikost, a vsi skupaj dajejo podobo svetnika, kakor pravi škof Kramberger, "podoba osebnosti, ki je odprta za vetje Svetega Duha, ki preroško spoznava znamenja časa in nanje odgovarja, ki zna uporabiti vsa naravna in nadnaravna sredstva, da se na zemlji uresničuje božje kraljestvo".

Največje priznanje je dal Slomšku prof. dr. France Kidrič, ki je zapisal v Stanojevičevi Narodni enciklopediji v Beogradu, da Slomšek kot "duhovnik zavzema prvo mesto v slovenski zgodovini po Cirilu in Metodu". Kot ustanovitelj nedeljskih šol pa je doživel, da je bilo leta 1846 v lavantinski (mariborski) škofiji 155 rednih in 109 nedeljskih šol. Napravil je izpit za učitelja ljudskih šol, že kot bogoslovec je poučeval sošolce in laike slovenščino, ustanavljal in spodbujal je nedeljske šole in zanje napisal učbenik **Blaže in Nežica v nedeljski šoli**, v katerem je nudil kmečkemu človeku vse, kar je potreboval v življenju: od branja in pisanja, računanja, pisanja pisem, do kmetijskih del, zdravljenja in gospodarjenja, do pisanja testamentov. Knjiga je izšla leta 1842 v 4.000 izvodih, ponatisnili pa so jo že 1848 in 1857 in tudi pozneje. Kardinal Schwarzenberg jo je dal prevesti v češčino, petrograjska univerza v Rusiji je naročila 80 izvodov za praktično pedagoško branje.

Še danes je enako veljavna in dragocena Slomškova pridiga o dolžnosti svoj jezik spoštovati, ki jo je go-

voril na Binkoštni ponedeljek 28. maja 1838 v Blatogradu: "Kar je oče dobrega od svojih starih prejel, mora svojemu sinu zapustiti, in kar se je mati od svoje matere hvalevrednega naučila, bo tudi svoji hčerki zapustila. Materni jezik je najdražja dota, ki smo jo od svojih starih zadobili; skrbno smo ga dolžni ohraniti, olepšati in svojim mlajšim zapustiti."

Drugi del knjige je zajet iz Slomškovih spisov ali del in tukaj je 20 pesmi, 15 pripovedi, 13 člankov, 6 pridig in prav toliko pastirskih listov. Znano je, da je bil Slomšek pesnik, da je znal veselo zakrožiti, npr. **En hribček bom kupil, Preljubo veselje, oj kje si doma**, še pogosteje pa resno ali poučno zapeti. Ni tekmoval s Prešernom, čeprav sta bila sošolca, pel je za preproste kmečke ljudi, da bi jih dvignil in osrčil.

V pripovedništvu ga je bolj zanimal neprisiljen pouk kakor umetniška dovršenost, saj so se tedaj Slovenci šele učili brati ob Mohorjevi družbi, za katero je dal pobudo Slomšek. Zato pravimo, da je Slomšek Slovence naučil brati. Da je imela Mohorjeva družba leta 1918 91.000 udov ali naročnikov, je svetovni rekord.

V knjigi je še 8 Slomškovih celostranskih barvnih portretov iz različnih dob, dve barvni okni sta iz mariborske stolnice iz leta 1996.

Tako je urednik dr. Stanko Janežič dostojno predstavil Slomška kot svetnika - z besedo in sliko.

Martin Jevnikar

Pater Lojze Štrubelj: Še vedno živo drevo

Pri Založbi Družina je izšla pomembna knjiga **Še vedno živo drevo** in s podnaslovom **Zavod sv. Stanislava skozi desetletja**. Delo je napisal jezuitski pater Lojze Štrubelj in ga posvetil ustanovitelju Zavoda nadškofu dr. Antonu Bonaventuri Jegliču, metropolitu dr. Alojziju Šuštarju, drugemu ustanovitelju Zavoda, ter vsem nekdanjim in sedanjim profesorjem in učencem.

Prvo slovensko klasično gimnazijo in Zavod sv. Stanislava je ustanovil ljubljanski škof Jeglič, ki je hotel slovensko dijaško mladino obvarovati liberalizma in ji dati zdravo slovensko in krščansko vzgojo. Zato je moral

⇒

zgraditi poseben zavod, v katerem bi dijaki stanovali in imeli v njem tudi gimnazijo. Pred uresničitvijo je šel po Avstriji, Nemčiji, Franciji in Italiji in si ogledal podobne zavode. Ko je imel jasno predstavo, je v Sarajevu, kjer je bil od 1882 do 1898 kanonik in škofov svetovalec, naročil madžarskemu arhitektu Josipu pl. V-ncašu načrt za zavod.

Ko je postal Jeglič 1898 ljubljanski škof, se je z njemu lastno odločnostjo spravil na delo. Določil je, da bodo po vseh cerkvah pobirali prispevke za zavod, dokler ne bo zgrajen. Ker ljubljanska občinska uprava ni dovolila gradnje v mestu, je našel prostor v Št. Vidu nad Ljubljano. Pisec knjige pravi: "Ne smemo pozabiti tudi na dejstvo, da je bil škof Jeglič velik častilec Matere božje. Zato mu je nova lokacija Zavoda bila prav po srcu: v podnožju Šmarne gore, od koder se bodo v Zavod slišali šmarnogorski zvonovi, bo Zavod pod posebnim varstvom Marije."

Dne 12. jun. 1901 so blagoslovili temeljni kamen in 21. sept. 1905 so Zavod in gimnazijo slovesno odprli, čeprav levi del Zavoda še ni bil dokončan.

V Zavodu je bilo preračunano za 400 gojencev, mogel pa jih je sprejeti 650. Vseh vpisanih gojencev je bilo 11.185, maturiralo pa je do leta 1944 739 dijakov. Dosti jih je v teku šolanja odpadlo, za kar so bili različni vzroki: nekateri niso zmogli učenja, ker je bila šola zelo zahtevna, drugim ni ugajalo zavodsko življenje, vzgoja in disciplina, tretje je vodstvo izključilo zaradi discipline, vendar pa je bil Zavod vedno poln.

Preden je škof Jeglič mogel misliti na delovanje Zavoda, je moral poskrbeti za slovenske šolske knjige in slovenske profesorje, ker je bilo tedaj v Avstriji vse nemško. Za knjige se je zmenil s proforskim društvom v Ljubljani, da so jih začeli pisati, zalagal pa jih je sam. Za profesorje je naprosil nadarjene mlade duhovnike, da so šli študirat na razne univerze in se usposobili za profesorje. In samo zasluga škofa Jegliča je, da so mogli po prvi svetovni vojni v Sloveniji spremeniti vse avstrijske šole v slovenske, ker so bile na razpolago primerne slovenske knjige.

Zavod sv. Stanislava je bil ob odprtju največja stavba v Sloveniji, ima

410 vrat, 880 oken, 1.560 m hodnikov, vse skupaj pa je stalo 1.333.000 kron, ogromno za tedanje razmere. Nikjer pa ni zapisano, koliko je škof Jeglič daroval iz svojega, ker o tem ni vodil knjigovodstva.

V knjigi je opisana uprava Zavoda in gimnazije. Voditelj Zavoda je bil vzgojni vodja, ki je imel ob sebi prefekte. Ti so skrbeli za dijake, ko niso bili v šoli, torej pri učenju, oddihu, na sprehodih, ob nedeljah in ponoči. Prefekti so bili mladi duhovniki, dostikrat tudi bodoči profesorji, ki so med službo študirali na univerzi.

Navedeni so tudi vsi profesorji, ki so zlasti v prvi dobi doštudirali na tujih univerzah. Vsi so bili veliki strokovnjaki, saj so imeli vsi po dve fakulteti, teološko in filozofsko ali kako drugo. Ker so stanovali v zavodu in imeli tam vso oskrbo, so se lahko posvečali svojemu znanstvenemu delu, pomagali so tudi v dušnem pastirstvu po okoliških župnijah, nekateri pa so hodili tudi v bolj oddaljene kraje. Napisali so pomembne znanstvene knjige ali prevedli važne leposlovne spise.

Ko je bil Zavod dograjen in je gimnazija stekla, pa še niso bile končane težave za škofa. Dobiti je moral pravico javnosti, pravico do mature v Zavodu in prva leta pravico za vsak razred posebej.

Tudi v Jugoslaviji ni bilo bolje. Veljali so nekdanji srbski in črnogorski zakoni, zato sta imela škof in minister dr. Korošec veliko skrbi in dela, da je bila šola v celoti priznana in urejena. Vsa leta so prihajali za predsednike matur liberalni predsedniki ali srbski vseučiliški profesorji. Ti so prihajali dosti pred maturo in pregledali vse delovanje šole. In prav srbski prof. Nikola Radojačić je pozneje na neki ljubljanski gimnaziji kričal: "Idite v Šant Vid, tamo je krasno!" Nikoli ni noben predsednik negativno poročal o škofijski gimnaziji, čeprav so ji bile dostikrat politične razmere nenaklonjene.

Navedeni so vsi maturanti od 1913 do 1944 in predsedniki maturitetnih komisij. Dalje opisuje avtor razmere med prvo in drugo svetovno vojno, ki sta ga obe prizadeli. Med prvo vojno je bila v Zavodu vojaška bolnišnica, vendar je nekaj dijakov v zavodu ostalo, le močno so jih stisnili. Med drugo svetovno vojno pa piše: "Dne 28. aprila 1941 sta se ob 16.15 pri upraviteljstvu Zavoda javila dva čast-

nika nemške tajne policije in zahtevala direktorja. Od njega je poveljujoči Novak (bivši zavodar!) zahteval, da vsi profesorji in prefekti zapuste zavod v eni uri, dijaki pa v dveh." Med gestapovci sta "s kljukastim križem na rokavu ponosno nastopala tudi kočevarska sedmošolca Edvard Perz iz Stare Cerkve in Matija Stne iz Kočevske Reke..."

Nemci so ostali v Zavodu do konca vojne, potem je Zavod zasedla jugoslovanska vojska in ga najprej spremenila v zapor in mučilnico, potem v vojašnico. Po desetdnevni vojni v Sloveniji je slovenska vlada 28. dec. 1991 sprejela sklep, da vrne Zavod ljubljanski nadškofiji.

Škof je torej dobil nazaj Zavod sv. Stanislava, ki pa ni bil niti podoben nekdanjemu Zavodu. Iz njega so vojaki odnesli vse, kar se je dalo odnesti, odtrgati, odlomiti, vso električno napeljavo, vodovodne cevi, pipe, umivalnike, v kopalnicah vse, kar se je dalo odtrgati ali odbiti, pri centralni kurjavi radiatorje, v straniščih so ostale samo luknje. Pod uničen, stene zamazane in obtolčene. Ko smo hodili bivši študentje po teh "naših" sobah, nam je šlo na jok, kako so mogli jugoslovanski oficirji, ki so bili vendar izobraženci, dopustiti tako razdejanje. Če bi bili vse to odnesli v Srbijo in pomagali svojim ljudem, bi jih človek še razumel, toda prepričan sem, da je šlo le za vandalsko maščevanje in zaslepljeno jezo.

Nadškof Šuštar se je moral spet obrniti na vernike in prositi za pomoč, da bi Zavod sv. Stanislava in gimnazijo popravili in obnovili. In ljudje so res hitro pomagali, da je v šol. letu 1993/94 gimnazija že začela delovati s prvim razredom v več oddelkih. Razred je obiskovalo 73 fantov in 85 deklet, ker je postala gimnazija mešana, kar je bilo pred drugo svetovno vojno nepojmljivo. Leta 1994/95 je bilo v prvem razredu 6 oddelkov. Več jih niso mogli sprejeti, ker skoraj polovica stavbe še vedno ni uporabna.

V knjigi **Še vedno živo drevo - Zavod sv. Stanislava skozi desetletja** avtor Lojze Štrubelj opisuje še krožke, ki so delovali v Zavodu do druge vojne, in spomine bivših zavodarjev. Vse skupaj je bogato ilustrirano in predstavlja lep kos slovenske kulturne zgodovine.

Martin Jevnikar

Razstava ob stoletnici rojstva umetnika Roberta Hlavatyja

4. decembra bo preteklo 100 let od rojstva velikega akvarelista in karikaturlista Roberta Hlavatyja. Tega pomembnega datuma se je tržaška Občina spomnila z razstavo v paviljonu tržaškega Ljudskega vrta, kjer ima sedež rekreativna organizacija občinskih uslužbencev. Odprtje razstave je bilo 29. oktobra, udeležilo pa se ga je res veliko ljudi. Podžupan Damiani, likovni kritik Claudio Martelli, umetnikov nečak in predstavnik gostujočega društva so s krajšimi posegi poudarili pomen razstave; kritik jo je predstavil, saj jo je tudi sam zasnoval, najizvirnejše pa je izzvenel govor umetnikovega nečaka, ki je prispeval vrsto zanimivih anekdot v zvezi s stricem umetnikom, znanim po svoji dovtipnosti in ironiji.

Na razstavi je preko štirideset del, akvarelov, temper in risb, razvrščenih

v kronološkem zaporedju. Najstarejši akvarel nosi letnico 1933, umetnikovo razvojno pot opazujemo nato ob marinah, kraških krajčinah, tržaških razglednicah in duhovitih risbah s šaljivimi pripisi. Kot je poudarjeno v likovnih kritikah o Hlavatyju, se je ta umetnik čedalje bolj posvečal slikanju Krasa, ob tem pa je njegova slikarska govorica zorela in se izčiščevala. Barvna skala se je s časom ožila, realistično odslikovanje pejzaža je postajalo vse bolj bistveno, a ne v smeri kakega geometrijskega poenostavljanja, ampak v zreduciranju barvnih gmot na nekaj rahlih potez čopiča. Hlavaty je ustvarjal, kot bi šlo za spretno, sproščeno igro, kjer se belina podlage in modrina barvnega nanosa spajata v neslutnih kombinacijah z močnim poetičnim nabojem. Njegovi akvareli niso pripovedi z zapleteno zgradbo, vsaj njegovi najboljši ne. Če bi jih prenesla na področje literarnega ustvarjanja, bi njegovim delom še najbolj ustrezala oznaka poetične impresije, kakega Murnovega verza, tistega, ki ga sestavlja ena sama beseda s premlkom.

Gre za čisto liriko, ob kateri smo preprosto le - ganjeni.

Ob Hlavatyjevih delih si je kar težko priklicati v misli vse tisto, kar je bilo njegovo konkretno življenje, kakršno nam posredujejo s podatki podkrepljeni biografski zapisi. In vendar je bil Hlavaty tudi človek sredi zapletenega življenja, kjer gospodujejo gospodarstvo, politika, kultura... Vse to je na pričujoči razstavi v ozadju, v podtonu, a se je močno odražalo v njegovih risbah, ki so nekakšen drugi pol njegovega ustvarjanja, tisti stvarno vsakdanji risarski komentar k dogajanju, sredi katerega se je oglašal z ironijo in igrivostjo.

Ob odprtju razstave je bilo veliko besed, veliko sproščenosti in poklonov umetniku. Pečat slovesnosti so ji dajali ugledni govorniki in Hlavaty je iz njihovih predstavitev zvenel nekoliko oddaljeno, potem pa, ko so se reflektorji obrnili drugam, je spregovoril on sam s svojimi deli in magija je zazvenela čisto drugače, kot bi bili spet zbrani skupaj kje drugje, med samimi prijatelji.

Magda Jevnikar

Janko Zerzer: Po koroških poteh

Pri Mohorjevi založbi v Celovcu je izšla pomembna knjiga Janka Zerzerja: **Po koroških poteh**, s podnaslovom Kulturno-zgodovinski turistični vodnik. Knjiga predstavlja Koroško, njeno zgodovino in zanimivosti posameznih krajev. V Predgovoru piše, da združuje v pregledni obliki "najosnovnejše informacije o preteklosti, 'kulturnem pomenu', pa tudi današnjih razmerah na dvojezičnem delu Koroške".

V Zgodovinskem pregledu je avtor na kratko podal zgodovino koroških Slovencev, ki so se okrog leta 600 kot Karantanci naselili v današnji domovini. Po rešitvi izpod obsrke nadoblasti so se s svojim knezom pridružili slovanski plemenski zvezi vladarja Sama. Pozneje so priznali frankovsko nadoblast. L. 757 je poslal salzburški škof Virgil v Karantanijo pomožnega škofa Modesta, ki je imel sedež na Gosposvetskem polju in je pokristjanil Korošce. L. 1335 so dobili Koroško Habsburžani in jo obdržali do konca prve svetovne vojne, ko je prišla v novo državo Avstrijo.

Danes so koroški Slovenci politično razdeljeni v dve organizaciji: v levičarsko Zvezo slovenskih organizacij

in v Narodni svet koroških Slovencev. Vsaka ima tudi kulturno organizacijo: Slovensko prosvetno zvezo in Krščansko kulturno zvezo. Izmed kulturnih organizacij je najvažnejša Mohorjeva družba v Celovcu, ki jo je s sodelavci ustanovil škof Anton Martin Slomšek. Delujeta tudi založbi Drava in Wieser.

Slovenski šolarji se lahko učijo tudi slovenščine v 82 osnovnih šolah, če jih starši izrecno prijavijo. Za srednje šolstvo sta na razpolago Kmetijsko gospodinjska šola pri šolskih sestrah v Št. Rupertu pri Velikovcu in enoletna gospodinjska šola v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu. Višje šole so Zvezna gimnazija in Zvezna realna gimnazija za Slovence v Celovcu, Dvojezična trgovska akademija (v poslopju gimnazije) in Privatna Višja šola za gospodarske poklice v Št. Petru. Zadnji dve sta poklicno-izobraževalni šoli. Za učence, ki ne stanujejo v kraju šole oziroma nimajo od doma ugodnih prometnih zvez, so na voljo internati: pri šolskih sestrah v Št. Rupertu in Št. Petru, Mladinski dom Slovenskega šolskega društva in Modestov dom Mohorjeve družbe v Celovcu.

Od 1979 deluje v Celovcu tudi Glasbena šola. Ima 370 učencev v 20 krajevnih oddelkih. Na vrhu vseh ustanov so univerza v Celovcu, Slovenska študijska knjižnica, Slovenski znanstveni inštitut in Narodopisni inštitut Urban Jarnik.

Vsebina knjige je razdeljena v 8 poti, ki zajemajo celo Koroško; vse se začenjajo v Celovcu, zato je temu mestu posvečena 1. pot. Celovec je glavno mesto Koroške, sedež deželne vlade in deželnega zbora, celovškega škofa ter središče političnega, gospodarskega in kulturnega delovanja koroških Slovencev. Tukaj deluje od 1852 Celovška Mohorjeva družba, ki je naučila Slovence brati in še danes pošilja med Slovence doma in po vsem svetu na tisoče knjig.

Nekakšno dopolnilo Mohorjeve družbe je Katoliški dom prosvete "Sodalitas" v Tinjah. Vodenje doma je 1951 prevzel Slovenski dušnopastirski urad in ga večkrat moderniziral in povečal, tako da ima več dvoran, klubskih prostorov, knjižnico, kapelo in sobe za goste. V znameniti umetniški opremi izstopajo dela Franceta Goršeta, Stanka Rapotca, Wernerja Berga in zbirka slik Valentina Omana. Kot pravi kraj srečanja privabi letno nad 10.000 obiskovalcev obeh narodnosti, pripravi pa več kot 300 slovenskih in nemških prireditev verskega, kulturnega in rekreativnega značaja.

V Celovcu izhajajo trije tedniki. Največjo naklado ima verski list **Nedelja**; glasilo Narodnega sveta koroških Slovencev je **Naš tednik**, Zveza slovenskih organizacij pa izdaja **Slovenski vestnik**. Pri Mohorjevi družbi izhaja mesečna revija **Družina in dom**, štirikrat na leto pa **Celovški zvon**. Šolski mladini je namenjen **Mladi rod**.

V literaturi so se uveljavili po zadnji vojni doma, v Sloveniji in precej med Nemci Milka Hartman, Valentin Polanšek (oba sta umrla), Andrej Kokot, Janko Messner, Florjan Lipuš in Gustav Januš. Uveljavljajo se tudi mlajši ustvarjalci, ki jih je cela vrsta. Razvita je tudi likovna umetnost.

Celovec ima 95.000 prebivalcev. Prvič je bil omenjen leta 1181 kot majhno tržno naselje ob reki Glini severno od sedanjega mesta. Leta 1518 ga je cesar Maksimilijan podaril deželnim stanovom, od tedaj je glavno mesto vojvodine Koroške. Mestno središče je Novi trg z znamenitim zmajem, ob njem stoji kip Marije Terezije. Na trgu je Deželni dvorec, katerega veliko dvorano je opremil J. F. Frommiller s 665 grbi deželnih stanov in tremi baročnimi freskami, med njimi ustoličevalni obred ob knežjem kamnu na Krnskem gradu. V Deželnem muzeju pa stoji v preddverju od 1905 **knežji kamen**, na katerem je sedel kmet, ki je potrdil novega kneza.

V 19. stol. je bil Celovec pomembno središče slovenskega narodnega gibanja. V njem so delali številni narodni buditelji in književniki, kot Urban Jarnik, Andrej Einspieler, Matija Majar Ziljski, A. M. Slomšek. Ti možje so spremenili mesto v najpomembnejše slovensko kulturno središče; A.M. Slomšek z Mohorjevo družbo, ki je bila prva in največja slovenska književna družba, Anton Janežič z vrsto slovstvenih glasil, Andrej Einspieler s političnimi listi. Leta 1914 je imelo v Celovcu sedež vsaj 25 različnih društev in organizacij koroških Slovencev. Pri ljudskem štetju leta 1991 je v Celovcu izjavilo 1218 prebivalcev, da uporabljajo tudi slovenščino kot občevalni jezik, to je 299 oseb več kot pri štetju leta 1981. Tudi po drugi svetovni vojni je Celovec središče kulturnega, političnega in gospodarskega življenja.

Če gremo iz Celovca proti severu, pridemo do krnskega gradu, kjer je stal knežji kamen. Malo naprej je

Gospa Sveta, tesno povezana s slovensko zgodovino. In še malo naprej je Plešivec, sprva grad, potem samostan in od 1946 krško malo semenišče, v katerem se je izobraževala slovenska mladina do ustanovitve Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu leta 1957.

Tretja pot vodi v Gornji Rož, najprej na Otok - Maria Wörth, ki je po mnenju poznavalcev najlepša točka na južnem bregu Vrbskega jezera in najstarejše krščansko naselje. Četrta k jezerom.

Peta pot se začinja v Beljaku, ki je drugo največje mesto na Koroškem. Naselja se vrstijo ob Zilji, zadnje je Šmohor, mesto od 1930.

Šesta pot vodi v Sele in Železno Kaplo. Sele so dale 13 žrtev, ki so jih 29. aprila 1943 obglavili na Dunaju. Železna Kapla leži na stikališču petih gorskih dolin in je upravno, gospodarsko in kulturno središče tega območja.

Sedma pot gre v Podjuno, kjer je najvažnejše slovensko središče v Tinjah, o katerih smo že govorili. Med potjo vidimo vrsto znamenitih krajev, ki so vredni obiska. Osmo - zadnja - pot odkriva severno Koroško, tudi znamenite Osoje, znane po Aškerčevem **Mutcu Osojskem**.

Koroška dežela je naravno zelo lepa, vsa zelena, bogata, urejena. Na koncu knjige je Literatura, nemška in slovenska, Krajevno kazalo (slovensko-nemško) in zemljevid z osnovnimi podatki o Koroški. Skratka knjiga, ki je vredna, da jo preberemo, ker je tudi lepo opremljena, saj je skoraj na vsaki strani barvna slika. Med opisi krajev je nekaj odlomkov iz leposlovnih del o Koroški.

Avtor dr. Janko Zerzer se je rodil leta 1935, bil je ravnatelj Višje šole za gospodarske poklice, je predsednik Krščanske kulturne zveze, publicist in kulturni delavec.

Vinko Beličič: Na vetrovni postojanki

Pred kratkim je izdal tržaški pesnik in pisatelj Vinko Beličič 19. leposlovnno knjigo z naslovom **Na vetrovni postojanki**. Med njegovimi knjigami so pesniške zbirke in antologije, roman *Molitev na gori*, povesti *Nekje je luč*, *Človek na pragu* in dnevnika *Prelistavanje poldavnine* in *Leto borove grizlice*. Prevladujejo črtice in kratke novele, ki so navadno osebno izpovedne in lirično idilične.

Sem spada tudi zadnja knjiga Na vetrovni postojanki, o kateri je v spremni besedi zapisal: "Izmed kratkih proz, napisanih po umiku iz domovine leta 1945 in objavljenih v zamejskem in zdonskem tisku, ki v Slovenijo ni imel dostopa, sem jih za knjigo **Na vetrovni postojanki** izbral sedemnajst, po lastni presoji najboljših ali vsaj najpovednejših."

Največ jih je vzel iz argentinske revije Meddobje in Koledarja - zbornika Svobodne Slovenije v Buenos Airesu, tri iz Koledarja Goriške Mohorjeve družbe in eno iz mesečnika *Misli* iz Avstralije. Novel in črtic ni spreminjal, le *Tostran doline* in *Na vetrovni postojanki* je dopolnil in jima dal dokončno obliko. Tako je knjiga za večino bralcev popolnoma nova.

Že prve mesece po naselitvi v Trstu se je Beličič preselil na Opčine, na Kras, ki ga je tako spominjal njegove

rodne Bele krajine. Že prvo črtico začenja z besedami: "Ozki pas zemlje visoko nad morjem je en sam oster siv kamen, ena sama draga z rodovitnim dnem in z grmovjem naokoli, ena sama brina, en sam bor. Nič bogastva za mošnjo, a neizmeren pašnik za srce, ki bi se rado oddahnilo od mežer ur, naglice, zvezanosti, boja in žilavega dela."

Kras je Beličiču vir zdravja, veselja, uživanja narave, odsev neizmerne lepote, podoben njegovi rojstni Beli krajini. Zato sta se Beličič in Kras takoj ujela in si ostala zvesta do danes. Kadar spregovori o Krasu, se mu zasvetijo oči in lica nasmehnejo.

V hiši pa je drug svet: družina s štirimi sinovi, ki so zdravi in razigrani, ki jih je treba hraniti in oblačiti in šolati. Ker je profesor, ga ne skrbi, edina nevarnost je, če bi bil več kot pet dni bolan, ker bi izgubil službo in sredstva za preživljanje.

Potem je opisal izlet na Staro goro. Izlet, kakršni so bili vsako leto v vseh razredih, vendar tudi drugačen od drugih. Dijaki so se pred Goro razgubili in pet jih je krenilo po svoje na pot. Profesor jih je iskal in čakal, ko jih niso našli, so odšli na Goro, kjer so jih ubežniki že čakali, nasmejani in siti. Malo jih je oštel, okrepcali so se, potem so krenili v dolino in na vlak. Profesorja so imeli radi in so ga ubogali, kolikor se jim je zdelo primerno. Izlet je uspel, čeprav jih je namočil dež, in vsi so bili zadovoljni.

S prijateljem, ki je prišel iz Slovenije, se je spomnil sošolk in sošolcev. Dosti jih je pomrlo, nekateri so odšli po svetu, drugi so se pridružili sedanji oblasti in dobili položaje in besedo. Nekateri so postali "moč in meč in jenjali biti človek". In prijatelj je sklenil pogovor: "Zakaj pri nas se nista izmenjala samo dva rodova, ampak dve dobi. Staro se je sesulo in se ne vrne, pa naj bo komu še tako hudo. Veliko vrednot je propadlo. Novo pa se še tako peni, da nič ne veš, kaj bo obveljalo... Pri nas komandirajo sami učitelji."

Jermolovi so končno po petnajstih letih dobili novo stanovanje, v katerem jih ne bo več zeblo. Najmlajšemu je spekla mati za vsak god lešnikovo potico in vanjo zataknila paličico z zlatnikom na vrhu botra Naceta, odkar je umrl. Nace je šel po vojski v Ameriko, dobro zaslužil, toda sorodniki in znanci so ga toliko prosili za pomoč, da ni mogel vsem ustreči. Začel je bežati pred njimi, nazadnje se je zapustil in umrl na travniku. Spominjala sta se ga le Jermolova starša.

Na Velikonočno jutro se prof. Jermol spominja matere, ki živi v samotni hiški in čaka nanj. V mislih pohiti k njej, "že je na znani poti, že ve, da bo s tistega ovinka zagledal samotno hiško na svetlem pobočju". Toda nenadoma ga objame spoznanje: "Nikoli je ne boš več videl, saj je ni več... prazna je hiška domača... Prepozen si!"

V drugem delu ga je poklical ravnatelj in ga opozoril, naj v razredu ne govori proti sedanji Jugoslaviji, ker bi lahko imel sitnosti. Profesor pa je še poudaril usodo domobrancev, ki so jih zavezniki vrnili v Jugoslavijo in tu so izgubili "nekje v samotah in gozdovih".

V Najbolj odprti meji prosi pisatelj prijatelja, da bi odnesel nekemu župniku jaslice, ki so jih na meji ustavili. Pisatelj duhovito označuje pridobitniške ljudi, ki mislijo samo na dobiček.

Pisatelja je obiskal znanec Furlič, o katerem ni vedel, kam bi ga vtaknil. Sumil je, da je vohunil. Govorila sta tudi o pokojnem Hojniku, ki je bil po pisateljevih besedah "nepomirljiv in pogumen, tehtnica, ki se ne da preslepiti. Ob cesti ga je zbil avto, ker ni hodil po pravi strani".

Sledi nekaj črtic iz šolskega življenja: opis ure, ko prinese šolske naloge, pisali so nalogo, a so jo prekinili zborovalci, potem je moral nadomeščati bolno profesorico v tujem razredu.

In še nekaj drobcev iz družinskega življenja: ženi pomaga pri božični peki, sina čaka, da se vrne v nedeljskem večeru. Ko ga zasliši, pomirjen zaspil. Ob portretu se spomni tete Micke, pri kateri je stanoval vsa univerzitetna leta.

V daljšem sestavku se spominja kočevskih Nemcev, ki so bili pisateljevi sosedje v Beli krajini. Na posredovanje oglejskega patriarha Bertranda 1. septembra 1339 pri ortenburškem grofu Otonu V. je ta poselil s svojimi podložniki nemške narodnosti kočevske gozdove. Dobili so toliko zemlje, da so se mogli preživljati. Zagrizli so se v kočevske gozdove, jih spremenili v njive in pašnike in ostali trdi Nemci, dokler jih ni Hitler v jeseni 1941 preselil v Brežiški trikot, ki ga je vzel Slovencem. Po vojni so morali kočevski Nemci oditi v Nemčijo, ker so partizani požgali njihove kočevske hiše.

In Beličič sklepa pripoved o kočevskih Nemcih z besedami: "Tudi Slovenci znamo trdo vladati, brž ko začutimo moč. Nič boljši nismo od drugih. In kot čustven narod gremo zmeraj predaleč bodisi v ljubezni do sebe kot v sovraštvo do nasprotnika."

Še eno vprašanje mora rešiti pisatelj v tej knjigi. Praznovali so 30-letnico mature in neki udeleženec ga je vprašal, zakaj je dal učencu Pirmanu pri maturi popravni izpit, ko pa je bil med letom dober učenec. Ali se je maščeval, ker se je kandidat spremenil v levičarja? Profesor se po 30 letih ni mogel spomniti podrobnosti, odločno pa je zavrnil misel na maščevanje. Morda je bil slab tudi v drugih predmetih, pa so mu dali za izpit slovenščino, ki je važnejša in po svoje lažja od drugih predmetov. Na vsak način pa bi bilo treba pogledati v maturitetne zapisnike, kjer je vse vpisano in komisijsko podpisano.

Beličičeva knjiga Na vetrovni postojanki je vsebinsko in oblikovno zanimivo delo, vredno ponatisa, saj je bilo do zdaj nedostopno in nepregledno. V črticah se je pisatelj odkritosrčno izpovedal napak in kreposti, ki so ga prevevale v letih teh črtic. Bila so težka povojna leta. Trst se je boril za svojo dokončno ureditev, vrsta profesorjev je bila brez italijanskega državljanstva, vedno na prepihu. Tudi študente so prva leta hujskali proti nekaterim profesorjem, toda uspehi so bili v šoli vsa leta zelo pozitivni, ker so bili profesorji požrtvovalni, delavni in zavedni.

Beličičeva knjiga je nekak spomenik tistim časom in ljudem, ki so položili temelje povojni slovenski kulturni ravni in narodni zavesti.

Na koncu knjige je še Življenje in delo Vinka Beličiča. Na ovitku pa je pesnikova fotografija, krajši življenjepis z naslovi knjig, na zadnji strani pa himna materi, ki je bila pesniku nadvse draga, saj ga je sama vzredila in vzgojila.

Marija Pirjevec: Tržaški zapisi

Pri tržaški reviji Mladika so izšli pred kratkim **Tržaški zapisi** profesorice Marije Pirjevec s tržaške univerze. To je že druga njena kritična knjiga, saj je v prvi polovici letošnjega leta izšla podobna knjiga **Dvoje izvorov slovenske književnosti**.

V spremni besedi piše Pirjevec, da so bili ti eseji že natisnjeni, in nadaljuje: "Za to knjižno izdajo so bili nekateri prispevki na novo prirejani, razširjeni in dopolnjeni. Vsebinsko težišče raziskovanja je na novejši tržaški književnosti, s posebno pozornostjo do Srečka Kosovela, Borisa Pahorja in Alojza Rebule. Del razprav pa posega na druga področja literature 20. stoletja in v starejšo slovensko klasiko od baroka v 17. stoletju mimo razsvetljenstva do romantike. Dva prispevka sta posvečena vodilnima posrednikoma slovenske literature v Italiji: uredniku Dantejevega zbornika (1921) Alojziju Resu in Luigiju Salviniju, ki je leta 1951 izdal znamenito antologijo slovenske poezije **Sempreverde e rosmarino**."

V I. delu je na začetku razprava **Sodobno slovensko pripovedništvo na Tržaškem**. (Ob pisateljih Alojzu Rebuli in Borisu Pahorju). Oba vodilna slovenska tržaška pisatelja sta se morala boriti z vrsto težav, preden sta se mogla razviti v ugledna slovenska pisatelja. Oba sta se morala šolati na italijanski osnovni šoli in srednji šoli, Pahor tudi na univerzi, medtem ko je Rebula končal študije na ljubljanski Filozofski fakulteti. Oba sta v mladosti doživljala pretrese, Pahor je doživel grozo ob požigu Narodnega doma leta 1920. "Tako je v Pahorjevi literaturi ljubezen do življenja in svobode, povezana z ljubeznijo do lastnega naroda, ena središčnih vrednot."

Rebula je imel manj razgibano zunanje življenje, študij v Ljubljani pa ga je vrgel v negotovost, toda ta odločitev ga je dokončno zavezala slovenstvu in globoko determinirala vse njegovo literarno delo. Tudi pri Rebuli kot pri Pahorju je stalno prisotno vprašanje jezika in naroda, toda ta vprašanja presega in na poseben način dopolnjuje eksistencialna problematika, njegovo tesno vprašanje Smisla, Absolutnega. Njegova pot na "goro Najvišjega", kot je sam nekje zapisal, ga je naposled pripeljala do meje, ko mu je krščanska eshatologija postala "Atlantida, ki se mu je vzdignila iz morečega socialističnega in manjšinskega časa". Čeprav se je odločil za krščanstvo, pa še vedno išče in izbira najboljše. To je zlasti očitno v velikem romanu **V sibilinem vetru**. Tu pravi med drugim: "Saj končno tudi meni svoboda, kakor domovina, nista bili več kot sredstvi - cilj je bil samo eden, biti človek." In najvažnejše spoznanje: Tržaška slovenska književnost je "duhovno in slogovno odprta v širok evropski in svetovni prostor".

V drugi razpravi predstavlja Pirjevec Kosovela, Bartola in Pahorja v francoskem kulturnem svetu. Romane vseh treh so prevedli v francoščino in so doživeli lep sprejem. Bartolov roman **Alamut** je bil po besedah Pirjevece "prisposoda strašnih diktatorjev dobe, to je Hitlerja, Mussolinija in zagonetnega Stalina".

Narodnost in nacionalizem v razmišljanju Srečka Kosovela razpravlja o nekaterih slovenskih napakah,

predvsem o "podpetništvu", to je nesvobodna in premalo pokončna drža.

Novost je esej **Ženska v Vorančevih Samorastnikih**, kjer je analizirala zlasti Radmanco, ki je izreden človeški lik, telesno močna in živa ženska, ki zapusti moža in majhne otroke in se preseli k mlademu tesaču, s katerim ima nove otroke. Njena brezmejna erotika premaguje vse življenjske ovire.

V eseju **Aktualni Zidar** je predstavila Pavleta Zidarja in njegov roman **S konji in sam**. Ne gre samo za opis življenja in dela pisatelja Zidarja, ampak tudi za njegovo poznanje Srbov in Slovencev, ki so se znašli v isti državi, ne da bi se poznali.

Alojzij Res - posrednik med slovensko in italijansko kulturo je esej o Resu, ki je ob šeststoletnici smrti Danteja Alighierija leta 1921 izdal italijanski Dantejev zbornik, leta 1923 pa slovenskega. V njem so sodelovali slovenski in italijanski znanstveniki, zbornik je bil odlično delo, toda doživel je malo odmeva, ker je Italija že lezla v fašizem.

Več odmeva je imel Salvinijev **Zimzelen in rožmarin - Sempreverde e rosmarino**, Rim 1951. Čeprav je imel zbornik velik odmev in so ga italijanski in slovenski bralci kupovali in brali, ga Pirjevec še enkrat predstavlja, ker je poteklo že toliko časa. Luigi Salvini se je med zadnjo vojno izkazal za velikega prijatelja Slovencev, med drugim je Župančičevega sina rešil taborišča. Pirjevec piše, da Salvinijeva antologija "do danes še ni bila presežena".

Slovenska družina ima na mizi

mladiko

V II. delu so štiri eseji iz starejše slovenske književnosti. Prvi govori o Prešernovi Novi pisarji in Jerneju Kopitarju. Kopitar je že klišejski, vendar pa ga skuša Pirjevec razumeti in mu priznava zasluge, ki si jih je pridobil. Vsega slabega ni bil kriv samo Kopitar, ampak tudi njegovi učenci.

Linhartov spoj dveh tipov slovenske književnosti je mnogo poveden esej o Linhartovem delu in njegovem združevanju več kultur. Prikazala je Linhartovo poezijo, ki se je napajala pri slovenski ljudski pesmi, nemški in drugih literaturah. Isto se je dogajalo z njegovo dramatikom. Pirjevec piše: "V obeh slovenskih komedijah je Linhartu uspelo prestopiti meje svojega časa, okolja in razmer, obe lahko še danes zaživita na slovenskih odrih zaradi demokratičnega sporočila, pristnega humanizma in naravne človeške govornice."

Academia Operosorum in njeni stiki z Italijo je esej o nekaterih možeh Akademije, ki so nekaj časa živeli v Italiji in se navzeli duha italijanskih eperozov.

Tržaški zapisi prinašajo zanimive in sveže eseje, ki jih je napisala Pirjevec v letih 1993-97. Za naše razmere prinašajo marsikaj novega in svežega, zato je prav, da so izšli v knjigi, da jih bodo mogli brati vse, ki jih zanima slovenska književnost.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Prejeli smo in objavljamo:

“Akcija za spomenik Ivanu Mačku-Matiji”

Podpisani iniciativni odbor se obrača na napredno slovensko javnost, da ga podpre pri uresničitvi zamisli, ki naj na poseben način počasti spomin naše revolucije.

Znano je, kako je vsa napredna javnost na Slovenskem vstala proti predlogu reakcionarnih krogov, naj se iz Ljubljane odstranita spomenika velikima borcema za boljši svet Borisu Kidriču in Edvardu Kardelju.

Ko podpisani odbor izjavlja svojo polno solidarnost tej akciji za ohranitev obeh spomenikov, čuti vendar dolžnost, da opozori vse simpatizerje NOB, kako se pri tem pozablja na enega od členov velike trojke Kidrič-Kardelj-Maček, na Ivana Mačka-Matijo.

Dejansko gre za krivično zapostavljanje, ki nima nič z zgodovinskimi dejstvi, saj Mačkova vloga pri revoluciji ni bila prav nič manjša od Kidričeve in Kardeljeve. Še več lahko rečemo. Medtem ko je Kardelj delal revolucijo v

glavnem na ravni teorije (Maček mu je šaljivo pravil “Ti prekleti filozof”) in Kidrič na ravni politike, je Maček kot šef VOSA in OZNE to revolucijo izvajal na krvavi ravni boja s sovražnikom.

Vprašamo vas, tovariši: kaj bi bil učitelj Kardelj s svojimi teorijami, kaj bi bil študent Kidrič s svojim politiziranjem, ko ne bi bilo delavca-proletarca Mačka, njegove likvidatorske vojske, ki je neusmiljeno uničevala reakcijo in tako čistila teren Partiji...?

Kar pa se tiče boja proti klerikalizmu, se spet lahko vprašamo: kaj bi bilo danes po Kočevskem prenavljanj cerkva, romanj in procesij, ko ne bi bil tovariš Matija enkrat za vselej počistil s tistimi šestdesetimi cerkvami tam?

Kdo bi si torej upal reči, da tovariš Matija ni vreden spomenika vsaj toliko, kot sta ga bila vredna tovariša Kardelj in Kidrič?

Prepričani smo, da tudi tov. Kučan ne more misliti drugače kot mi.

Posebej se obračamo na odziv primorske napredne javnosti, saj vemo, da so se njeni predstavniki v osebi nekaterih vodilnih v bivši finančni nomenklaturi pietetno udeležili Mačkovega pogreba v Ljubljani.

V upanju na vašo moralno in materialno podporo vas pozdravljamo s starim in zmeraj novim Smrt fašizmu, svobodo narodu!

Iniciativni odbor za postavitve
spomenika Ivanu Mačku-Matiji

Trst-Koper-Nova Gorica, v oktobru 1997

za smeh in dobro voljo

Kaj je prava in resnična sreča, spoznamo šele, ko se poročimo.

Ampak takrat je že prepozno!

—o—

Pravijo, da tek krepi dušo in telo.

Ni res, poskusil sem! Po sto metrih so mi noge klecnile, dušo bi pa skoraj izpustil.

—o—

Mož je prišel iz službe in počital ženi:

“Zjutraj si mi skuhala tako močno kavo, da osem ur nisem mogel očesa zatisniti!”

—o—

Poznam človeka, ki je tako skopuški, da se tudi smeje samo na tuj račun.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XXIII. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1997. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-864 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

za smeh in dobro voljo.

"Moj zobozdravnik je najbolj ljubezniv možki, vedno mi pravi, da naj na široko odprem usta. Mož pa mi ukazuje, da naj jih zaprem."

—o—

To je grozno nesramen človek. Ko pride v trgovino s starinami, prijazen vpraša: "Kaj je novega?"

—o—

"Kaj bo tvoj sin, ko bo doštudiral?"
"Starejši gospod."

Zdajle nisem žejen, tole bo za jutri!

V čakalnici na železniški postaji Gorenjec vpraša:

"Kdo je abstinent?"

"Jaz," se oglasi mlad fant.

"Primito mi, prosim, steklenico, da si zavežem čevlje."

—o—

"Kaj je med teboj in moja žena?"

"Only you..."

—o—

"Vse se vrti," je rekel Dolenjec, ko je stopil iz zidanice.

—o—

Nekateri imajo tisto, kar si zaslužijo, drugi so še samski.

—o—

Zakaj ženske toliko govorijo? Ker je moškim težko kaj dopovedati.

—o—

Mož in žena prideta v trgovino. "Čim manjše kozarčke za žganje bi kupila," pravi ona.

Pokažejo ji, a ni zadovoljna, zde se ji preveliki, hoče manjše.

"Manjših, žal, nimamo," pravi prodajalec.

"Vzemi jih," pripomni mož, "v njih bomo stregli pivo."

Rešitev uganke iz prejšnje številke

Na uganke v prejšnji številki ni bilo težko odgovoriti. Šlo je za goro Matajur v Benečiji. Knjižno nagrado prejmejo Maša Bandelj iz Trsta, Marija Inzko iz Sveč in Matjaž Kuhar iz Ljubljane.

Posnetek na platnici je tokrat zabeležil dva pomembna dogodka na Tržaškem: 50-letnico slovenskega učiteljskega Antona Martin Slomška in hvaležnico pri Sv. Justu. Nagradno vprašanje za bralce: kdo je bil prvi ravnatelj učiteljskega A.M. Slomška? Tri pravilne odgovore bomo nagradili s knjižno nagrado.

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD

Marko Deklič, Mačkolje - 15.000 lir; dr. Dušan Nendl, Maribor - 55.000 lir; Ludmila Nicolich Regent, Francija - 20.000 lir; Mirko Brezigar, Vicenza - 25.000 lir; Janez Grum, Milwaukee - 122.100 lir; Venceslav Ferjančič, San Justo - 41.050 lir; Karl Salobir, Ljubljana - 15.000 lir.

DAROVI V SPOMIN

V spomin na pokojnega dr. Teofila Simčiča daruje Jelka Terčon Šah 50.000 lir za Mladiko.

Dr. Ivan Artač daruje 50.000 lir v tiskovni sklad v spomin na dr. Teofila Simčiča.

Vsem darovalcem se najlepše zahvaljujemo.

Ali iščete v predbožičnem času primerno darilo za Miklavža in Božič?

V slovenščini sinhronizirana risanka je uporabna v šoli, v verskih skupnostih in v okviru družine.

Dobite jo v slovenskih knjigarnah in na naši upravi v ulici

Donizetti 3 v Trstu, tel. 040/370846, faks 633307.

Cena 29.000 lir

